

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1908

HÄFT. 3

KULTURHISTORISK-TIDSKRIFT

□□ · UTGIFVEN · AF · □□
BERNHARD · SALIN
MUSEETS · STYRESMAN

Nils Lithberg, Brölloppseder på Gottland, fortsättn.	129
Smärre meddelanden: N. E. Hammarstedt, En lappska båt; M. Å., En märklig trefaldighetskälla	149
Litteratur: A. Olrik, Fra dansk folkemindesamling, meddelelser og spørsmål, af N. E. H. — A. Dachler, Die Ausbildung der Be- heizung bis ins Mittelalter och Nordische Bauernhäuser, A. Meringer, Das deutsche Haus und sein Hausrat, R. Mielke, Das deutsche Dorf och Chr. Rauck, Kulturgeschichte des deutschen Bauernhauses, af —a —i. — Valdemar Lindholm, Finnbyggare och P. A. Lindholm, Lappfolk, af K. B. Wiklund	158
Svenska Museimannaföreningens tredje årsmöte 1908	169
Första mötet för svensk folkkunskap	173

Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatser innehåll.

Bröllops seder på Gottland

af

Nils Lithberg.

Bröllopsmiddagen.¹

(Forts.)

Det blir en stunds frist mellan förhandlingarna. Folket sprider sig i mindre flockar på gårdsplanen, men man umgås nu mera otvunget. Man börjar på att bli bekant till höger och vänster, samtalet flyter ledigare, och här och där hörs bland mängden af svartklädda människor en ljudelig skrattsalfva. Då och då får man se någon af de uppvaktande eller till och med brud eller brudgumme ute på gården samtalande med någon, och då riktas hela uppmärksamheten dit, men detta var endast i förbigående, ty brudfolkets plats är egentligen i brudkammaren, där anhöriga och nära vänner skocka sig omkring dem.

De, som emellertid nu ha det brydsamt nog och ingalunda få »dra på benen», äro skaffarne, som äro fullt sysselsatta med att få middagen i ordning. Denna dukas vanligen i salen, eller, om utrymmet där icke förslår, i en särskildt uppförd löfsal nere på gården. Middagen är dagens kanske viktigaste tilldragelse. Den skall vara rikligt tilltagen med mycket mat och många rätter mat, med mycket öl och många supar. Så har det varit, synes det, i all tid, och middagen har därför också varit ett af lagstiftningens största bekymmer. »Effterdi der giffues megen aarsage till drick oc Offuerflødighedt aff fremmede folck oc Giester udi Bryllupsdagen», læses

¹ Början till nedanstående skildring återfinnes i Fataburens årg. 1906, sid. 65, och årg. 1907, sid. 144.

det i Jens Bildes stadga, »da haffer mandt saa besluttett for forargelsis skyldt att affvinde att Brudt gum oc Brudt maa gaa till Gudts Bordt om de ville neste eller anden Søndag før eller effter Brylluppet eller oc naar første gang liusis for dennem, effter saa som leyligheden sig begiffue kandt.» Vidare läses i samma stadga »Om Brylluper, Barsel och andre Giestebud»: Till att förekomma den nu vid sådana tillfällen brukliga, oskickliga och öfverflödiga bespisningen stadgas, att det endast får vara ett skinkefat på hvarje bord, hvilket fat skall gå långs nedåt bordet liksom i staden; ingen måltid får räcka längre än tre timmar. Om köksmästaren eller skaffaren häremot felar, skall han böta till Kongl. Maj:t 5 gamla daler. Sättes mer än ett skinkfat på hvar bord, skall husbonden böta 5 daler, mer eller mindre, allt eftersom han förmår. Äfven dessa förbud skola uppläsas från predikstolen, då det lyses tredje gången.

Öfverflöd i mat och dryck förbjudes äfven i 1606 års stadga, där det läses:

»1) I Visby skola ej flera gäster bjudas än 12 par i det mesta och skall bröllopet intet längre vara än till om Måndags afton och om Tisdagen skall all bröllopskost hafva en ände. — — — Ingen mera mat får frambäras än till det högsta 8 rätter. Detsamma skall ock iakttagas på landet hos probstar, präster och domare.

2) På landet hos allmogen får icke bjudas mera än 10 par folk allenast 2 dagar och 6 rätter — — —.»

Här liksom öfverallt annorstädes har lagen intet kunnat uträtta. Först i våra dagar har någon minskning med afseende på rätternas mångfald inträdt, men det oakadt är bröllopsmiddagen dock mer än rikligt tilltagen. Gästerna själfva fatta emellertid sin uppgift på det mest samvetsgranna sätt, och det är en lust att se alla dessa friska och sunda människor, som äta till det otroliga utan att få magkrämpor.

»Hjär vankar lägge lif, när kalar haldä hus
Qvinfolki gåime mat u ban ga stinn sum lus»

är ett ord, som ännu i dag illustreras vid hvarje bondbröllop på Gottland.

Nu synes skaffarfolket med tämligen lugna åtbörder på trappan. Nu är middagen färdig, och gästerna uppmanas att »gå till bords». Hvar och en vet hvad det gäller, och man drar sig mera ut åt gården, ty man får icke vara framfusig och genast hörsamma kallelsen. Det hör till god ton att i det längsta motsätta sig inbjudningen, att skjuta den eller den före sig o. s. v. För att göra sig riktigt uppmärksamrad* som en belevvad människa händer det ibland, att någon gömmer sig, så att skaffaren kan få leta mycket länge, innan han hittar på honom, allt under det de öfriga gästerna inom sig knorra af längtan efter det läckra bordet, men ingen vill vara den som går först. En gång berättas till och med om en gumma, som af »försöjnthet» gick och gömde sig under ladugolfvet för att icke komma först till bordet, men hon blef utan middag, ty det var ingen som lyckades upptäcka henne, förr än hon sent på aftonen bekvämade sig till att komma fram.

Gästerna placeras på följande sätt. Högst opp i »främmlu» vid midten af »bästbordets» öfversta långsida sitta brud och brudgum — »unda späglen»; brudgummen sitter till vänster om bruden. Till vänster om brudgummen sitter brudtbonden och under (nedanfö) brudtbonden sitter prästen. Därpå följer skolläraren, så kommer brudgummens far och sist öfriga manliga gäster, bland hvilka släktingarna sitta högst. Till höger om bruden sitter brudtöfverskan; därefter kommer »kunmädru», där sådan förekommer, så följer prästfrun, skolläraryfrun, brudgummens mor samt öfriga kvinnliga gäster med släktingarna placerade högst. Ibland händer äfven att »kunmädru» sitter under prästfrun. Bästbordets vänstra hälft samt det vänstra tvärbordet är reserveradt för männen — »manfälsksejdu»; dess högra hälft jämte högra tvärbordet för kvinnorna — »kvinnfälsksejdu». Den del af manfolksbordet, som är närmast dörren, kallas »snäländen»; där har far i huset sin plats, om han deltar i middagen, vidare sitta där en del obetydligare gäster, några skjutskarlar m. m. löst folk. Fordom hade äfven klockaren sin plats där.

Sedan alla gäster erhållit sina platser, reser sig brudtbonden, klappar i händerna till tecken, att det skall vara tyst, hvarefter han högt föreläser bordsbönen.

Först sändes en tallrik med gorån omkring, och omedelbart efter följa två tallrikar med limpa och hvetekaka. Så fort man kommit i ordning med smörgåsen, skall man ha aptitsupen. På en tallrik stå två glas. Brudtbonden fyller dem med brännvin, bjuder sedan brudgummen samt dricker honom till. Därefter sändas tallriken och flaskan till närmaste bordsgranne och så fortsättes laget rundt; sedan den ene supit, skickar han glasen och flaskan till närmaste man. På samma sätt fyller brudtöfverskan de två brännvinsglas, som äro afsedda för kvinnfolkssidan, med brännvin, bjuder därpå bruden hennes glas samt super henne till, hvarefter glasen fortsätta hela bordet nedåt.

Såsom det tillgår vid brännvinet, så sker äfven med de öfriga maträtterna. Brudgumme eller brud få aldrig ta emot fatet af skaffaren, utan det för manfolkssidan afsedda fatet lämnas till brudtbonden, som först bjuder brudgummen, därefter tar själf samt sedan skickar det vidare. Likaså emottar brudtöfverskan det för kvinnfolkssidan afsedda fatet samt bjuder bruden först. Skall någonting räckas från brudtöfverskan till brudtbonden, såsom stek eller tårta, hvilken brudtöfverskan numera vanligen skär, är det icke passande, att någon af brudparet hjälper till därmed, utan hon räcker fatet öfver bordet till brudtbonden, som därefter bjuder brudgummen. Vill brudtbonden eller brudtöfverskan t. ex. dricka, är det skick att först bjuda brudgummen eller bruden ölbägaren.

Efter smörgåsen följer en fiskrätt, kabeljo eller torsk, på vissa håll fjällfisk, gädda, id eller abborre. Efter fisken förkunnar brudtbonden, att man är mogen för halfvan med någon lämplig motive-ring, såsom t. ex. att fisken som bekant är ett djur, som lefver i det våta elementet och därför gärna vill simma.

Därefter kommer kokt kött med pepparrotssås.

Så kommer steken in — numera vanligen kalfstek. Till denna serveras lingon, rödbetor och gurkor samt rispudding. Endast i undantagsfall förekommer numera att steken spelas in. Sedan steken ätits, skola de ordinarie kollekterna upptagas till kokarmor, kärilvatterska och spelmän, stundom äfven till öltapparen. Ibland förekomma icke de båda sistnämnda kollekterna, ibland sparas de

äfvén till efter soppan. Brudtbonden klappar i händerna samt erinrar om, att medan gästerna här sitta och njuta Guds gåfvor, böra de äfvén minnas dem, som få bära dagens tunga och hetta för deras hederliga välfägnad, hvarefter han uppmanar till ett litet sammanskott åt kokarmor. En tallrik sändes omkring åt manfolkssidan och en åt kvinnfolkssidan, på hvilka brudgummen och bruden först lagt sina slantar. Sedan tallrikarna gått omkring till alla, åter-sändas de till brudtbonden, som räknar ihop pengarna samt därefter säger: »Sammanskottet till kokarmor belöper sig till — —», hvarefter tallriken för vidare befordran öfverlämnas åt skaffaren. Om en stund återkommer skaffaren och säger: »Jag skall härmed för samtliga de ärade bröllopgästerna meddela att kokarmor hälsar och tackar för det hederliga sammanskottet.» — Ånyo höres brudtbondens stämman, som uppmanar till ett sammanskott åt kärltvätterskan, hvarefter allt tillgår på samma sätt. Vid bröllopet vid Petsarfe i Norrlanda i sept. 1905 belöpte sig sammanskottet till kokarmor på 8 kr. 3 öre och sammanskottet till kärltvätterskan på 5 kr. 75 öre. Spelmannen och öltapparen afsade sig sammanskott; detta belöper sig vanligen på en summa något understigande kärltvätterskans.

Efter steken serveras fruktsoppa, och sist kommer efterrätten, som vanligen består af äppelkaka och bakverk. Därefter skall brudtöfverskan skära den stora tårtan eller sockerkakan, som ända tills nu stått orörd öfverst på bordet. Samtidigt med att denna sändes omkring serveras vin. Brudtbonden klingar i glaset och äskar tystnad, hvarefter talet för brudparet följer:

»Hedervärda Brudepar!

I hafven i dag i Herrans hus, inför Gud och en Christelig församling, högtidligen stadfästat edert heliga äktenskapsförbund, och vi äro öfvertygade, att I med Guds hjälp uppfyllen dessa heliga och dyra plikter.

Unga Brudgum! Du hafver här funnit din hjärtas älskarinna. Du hafver från ditt födelsehem tagit ett ömt farväl af hulda föräldrar och en kär syskonkrets, som skänkt dig varma lyckönsk-

ningar, du hoppas att äfven i detta nya hem, hvare du nu inträder, blifva mottagen som en son och kär make.

Hulda Föräldrar! Detta Brudepar hafver nu uppnått det mål, hvartill de sträfvat, och I önsken dem väl lycka och sällhet på deras framtida lefnadsdagar. Tag nu emot med ömt hjärta denna eder son och dotter, så skolen I kanske snart finna, att de bekymmer, som förut varit, skola blifva lättare, Eder ålderdoms dagar ljusa och glada. Lefven så förnöjda och troget bistå hvarandra så väl i sorg- som glädjedagar.

Församlade gäster! Vi förena oss och dricka en skål för detta Brudepars lycka och välgång och önska, att de alltid måtte lefva en säll förening med hvarandra!

Mätte sorger aldrig trycka
Och beröfva eder lycka,
Sällhet, frid och ro.
Då skall bygdens stilla trefnad
Försköna eder sammanlefnad,
Skänka kärlek, hopp och tro.

Brudeparets skål!¹

När brudparets skål tömmes af gästerna, spelas skålstycke eller »rundarium». Ofta brukas numera, att brudgummen med några ord besvarar skålen och »å mina och min bruds vägnar» tackar. Efter en stund klappar brudtbonden åter i händerna samt läser bordsbönen, hvarefter skolläraren tar upp psalmen »Pris vare dig, o Gud» etc., i hvilken alla instämma.

Sedan man läst och sjungit från bord, resa sig gästerna. De uppsöka nu först skaffaren och skaffarmor för att tacka för mat, hvilket från dessas sida besvaras med ett »väl bikummes»; sedan tackas brudgrummen och bruden samt far och mor i huset, och alla besvara tacksägelsen med »väl bikummes». Därefter går man omkring till öfriga gästerna, slår i hand och tillönskar »väl bikummes»,

¹ Meddeladt af O. Karlsson, Skoby i Gammalgarn, född vid Mattsarfve i Gammalgarn 1831.

ofta beledsagadt af »matklappen», ett kraftigt slag i ryggen med flata handen.

Nu bjudas cigarrer och gästerna sprida sig ut åt gården för att få litet luft efter den kraftiga och långvariga middagen, som i regel räckt i tre timmar.

Förloppet af bröllopsmiddagen, sådant det nu skildrats, är det vanligast förekommande på Gottland i våra dagar. Med afseende på rätterna kunna dock en del förändringar vidtagas. Sålunda hade t. ex. middagen vid ett bröllop vid Hardings i Vall, juni 1906, en mera moderniserad prägel. Den utgjordes af:

Smörgås: hvetebröd och limpa; en sup.

Soppa: sparrispuré.

Fisk: flundror; en sup.

Kött: lamkött med dillsås.

Stek: kalfstek med maccaroni, sallader.

Efterrätt: äppelkaka och fruktkompott med grädde.

»Tårta»; diverse bakverk; vin.

Middagen räckte från kl. 3 till kl. 6 e. m.

I äldre tider såg dock middagen betydligt annorlunda ut än nu. Dukningen var ungefär densamma, med undantag att tenntallrikar ännu på 1840-talet var det vanligaste. Knif, gaffel och silfversked förekommo vid bästbordet, under det gästerna vid långborden fingo nöja sig med en träsked samt den medförda fällknifven. Gaffel förekom icke, och det kunde hända, att man om en sådan tingest yttrade: »Va ska vör mä slejke spjaut da —, stick' augu äut pa uss!» Brödet var ofta uppstapladt i »kaksätt» och skars nästan alltid vid bordet. Ett kaksätt utgjordes af trenne kakor på hvarandra; ibland tre hvetekakor, ibland med »grofbröd» underst, därpå en »limpa» och därpå en hvetekaka. Ej sällan stod smörtallriken ofvanpå kaksättet.

Placeringen vid bordet var densamma, utom att ungmansdrängarne och brudpigorna, som då endast voro två af hvarje slag, sutto vid bästbordet midtemot brudparet. Vid adertonhundredalets början, då ungmansdrängarne ännu deltog i serveringen i stället

för de sedermera tillkomna ungskafterna, tillkom denna plats endast brudpigorna. De kvinnliga gästerna hade vanligen sina små barn i knäet, och de större stodo bredvid för att där erhålla sin vederbörliga bespisning. Ibland hände det äfven, att fattiga inkommo i salen och stälde sig bakom de personer, de tilläfventyrs kände, då de ofta hugnades med en tallrik stek eller en bröds kifva.

Sedan prästen läst bordsbönen, tager middagen sin början med den vanliga aptitsupen i brännvin eller rom samt sirapsbrännvin för kvinnorna. Brudtbonden tillsätter äfven nu föreståndare för de olika borden, som skola se till, att hvarken mat eller dryck får fattas samt att hvar och en får sin del. Brudtbonden serverar nu supen åt brudgummen, som super laget till, och brudtöfverskan gör bruden samma tjänst, hvarefter glasen fortsätta. Till supen förtäres alltid gorån, hvaraf man bryter endast en liten bit samt låter resten ligga orörd.

Den vid 1800-talets midt vanliga matsedeln hade sedan ungefär följande utseende:

Fisken var första rätten. Lutfisk med mjölksås börjar nu användas, men eljest var det flundror eller färsk fjällfisk med smörsås. Särskildt bemödade man sig att få gäddor, och till gäddans lefver skulle gästerna rimma. Rimmen afsågo dagens högtidligheter och kunde ofta få en något burlesk karaktär. Jag anför några efter Säve:

»Livår af en gädda och icke af en stårk,
Nesta ar gar hissojära bräudi mä an sårk.»

»Livår af a gäddå å inte af a hynå
Ora unga Bräudi jer rund sum a böna.»

Efter fisken skulle fisksupen motiveras och förtäras, medan tallrikarna voro ute för »vaskning».

Härpå följde vanligen tvenne kötträtter. Den första af dessa var salt kött med pepparrotssås. Omkring köttet låg köttkorfven och tungan. Brudtbonden skär det ena fatet och brudtöfverskan det andra. Det skurna lägges på en särskild tallrik och kringsändes. Först gå korfven och tungan, därefter köttet och sist såsen. Det

första fatet bjuder brudtbonden först åt brudgummen, hvarefter det sändes åt vänster nedåt bordet. Det andra fatet bjudes först åt ungmansdrängarne, hvilka sedan transportera det åt höger nedåt. Brudtöfverskan förfar på liknande sätt med de för kvinnfolkssidan afsedda faten. — Köttsupen är obligatorisk.

Den andra kötträtten växlade; vanligen utgjordes den af skinka med senapssås, men äfven dillkött med potatispudding eller kalfstek med lingonsylt förekom. Supen beledsagade. Nu börja äfven ölpokalerna eller de ännu vanliga ölkannorna af enträ flitigt anlitas, och det gällde nu som alltid för öltapparen att vara »rapp i vänningarna», på det »intet af saftene tryta måtte».

Härpå följde soppa. Denna utgjordes vanligen af sviskon- eller russinsoppa med saffransskifvor; ej sällan förekom risvälling, som borde vara en liten grand »sviden» (vidbränd). På När förekom ibland äfven »färssoppa». Soppan serverades af brudtbonden och brudtöfverskan i samma ordning som köttet, men vanligen endast åt gästerna vid bästbordet, ty ännu var det mest brukligt, att gästerna vid långborden — liksom eljest i hvardagslag — förtärde soppan ur den gemensamma skålen. Därvid läto kvinnorna alltid hvarje sked åtföljas af kakskifvan för att förebygga, att man spillde på det fina bordlinnet.

Här och där, såsom i Eskelhem, synes det varit bruk att nu servera rispudding med sylt, men det vanligaste var, att turen nu var kommen till den förnämsta rätten vid middagen, *steken*.

Innan vi öfvergå till denna, vilja vi emellertid kasta en blick ännu ett stycke tillbaka i tiden och jämföra den nu förflutna delen af middagen med en sådan omkring år 1800. Hilfeling beskriver den sålunda:

»Sedan man öfweralt satt sig, i skänker Bruttebonden Bränvin i 2:ne ny forgyllte små Silfwerbägare som bjudas til Brud och Brudgummen, hvarefter Brudfrämman emottager den ena och Bruttebonden den andra att tilsupa hela öfriga laget. — Nu begynnes med suparnes kringgående wid alla Borden af förstyraren först, sedan man ifrån man, under detta inbära gamla skaffarfolken maten, assisterade af ungmansdrängarne, som nu gjöra tienst som underkaffare, men kallas ungscaffare.

När nu maten är inne på alla Borden och hela laget fådt appetitssupen, hwarom Bruttebonden frågar, tillsäges tystnad — då Prästen läser högt till Bords nästan alla wanliga Bordsläxor — Hwarefter Han önskar att maten måtte wäl smaka och bekomma dem.

— — — — —

Nu börjar Bruttebonden tranchera det större och Brudfrämman det mindre, såsom korf, tunga och dylikt — En färsk delicate litet påsaltad oxbringa — med Pepparrot — En färsk Skinka med senap, korf och tunga utgjorde första grundläggningen, Serwerades wid alla Borden af hwar sin förestyrare — först wälbakat Sötsurt Limpebröd circulerade, Hwetesimlor och kringlor lågo för hwar och en — wid förnämsta Bordet gafs Portugis Win på första rätten, de andra nögdde sig med en sup, som sades behöfwas på skinkan — Härnäst serwerades en rätt god Hönsesoppa med fiskfricadeller uti — hwarefter Fisken inbars, som till förnämsta Bordet bestod af färska Geddor, abborrar och någre störe Rudor, Men vid de andre Borden kom färska Geddor tillika med salt fisk — man glömde ej taga en Sup på Fisken, hwilket Bruttebonden för hälsans skull samtelige tillrådde — — — —.»

Härefter är turen kommen till steken.

Då denna är den viktigaste och städse förekommande hufvudrätten, vilja vi behandla dess förtärande under olika tider i ett sammanhang för att därefter redogöra för den senare delen af middagen, hvilken något varierat under olika tider.

Så fort den näst föregående rätten var äten, smögo sig spelmännen ut. Fiolerna stämmas, och man kommer öfverens om, hwilket »stajkstrikt» skall väljas — så benämnes den valsartade melodi, med hwilken steken spelas in i salen — och man bestämmer hvilka marscher, kadriller eller »engelskor», som skola spelas medan steken förtäres. Kökspersonalen har ett stort hufvudbry. Värtdmor — husmodern — bestämmer, hvilka som skola skära stekarna. Kokarmor lägger upp dem prydligt på faten. Vanligen förekommo lamm-, gris- och nötstek, stundom äfven gässtek. Stekarna infördes hela och skuros vid bordet. Grissteken utgjordes ofta af en helstekt spädgris med äpple i munnen. — Man ställer upp sig i en lång rad med

spelmännen i spetsen och sedan skaffarfolket, hvar och en med sitt fat eller sin såsskål. Ibland voro skaffarfolket löjligt utstyrda, men sådant tillhörde mest andra dagens middag.

Ett klingande drag på fiolerna, och så kommer hela skaran in i salen dansande i takt — s. k. sotraf — efter stajkstriket. Faten bjudas omkring, än till den ene och än till den andre, men just som en gör sig beredd att ta emot fatet, skall detta hastigt ryckas undan, och i nästa ögonblick befinner sig fatet å en helt annan plats i salen. Allt till gästernas stora munterhet. »Huj! huj!» ropa de dansande, och så far man omkring på nytt. I ett nu kan man få se steken nästan gripas af en af gästerna och i nästa ögonblick visas den utanför fönstret, och den, som kan bäst »hurrera» med steken, får alltid stort beröm om sig. Så småningom hamna dock stekarna på sina bestämmelseorter, då ett par bösskott lossas samt musiken för ett ögonblick tystnar. Stekarna skäras och förtäras, under det spelmännen fortsätta att gnida på fiolerna. Då musiken är slut, erhålla dessa vanligen en sup för besväret.

Ännu vid 1800-talets midt var »stajkstriket» obligatoriskt, men sedan har det mer och mer bortlagts. Numera förekommer det vid ett och annat bröllop endast som kuriositet. I forna tider var emellertid ceremonielet vidlyftigare, och, för att belysa tillvägagångssättet under 1700-talets förra hälft, lånar jag här Neogards ord i Gautauminning:

»Öfwer måltiden mot slutet när the fläste retter äro inburne, äfwenwel steken, tå gå sedan brud och brudgumme ut. (Rat. Ther the gjöra 2 dagar sker thetta andra dagen.) Efter ett litet drogsmål får man höra utanföre fidlona, kommande tå spelemannen gångande före in och musicerar, hitter han intet på annat stycke i hastighet, så får then psalmen hålla här: Hwar man må nu wel glädja sig; ell. Eya mitt hjerta rett innerlig jubilerar. Efter honom följa strax Skaffarenar med steken (ty om väl skal vara skal således 2 gånger stek bäras in), så kommer strax Brudpigan med gåfworna, helsande ifrå brud och brudgumme, och går så ofta, tils alla hafwa fått, hwilkom the hafwa ärnat något. Imidlertid må man tro begynner alt

qwickna i bröllopssalenom, när the få lucht af steken och höra leken, tå heter thet:

Laga, laga munnen til nå kumber staiki
Laga, laga baini til nå kumber laiken.»

Under denna tid förekom sålunda stek två gånger som skilda rätter, och det var den andra som spelades in. De gåfvor, som brudpigorna utdelade, utgjordes sannolikt af vantar och strumpor. Stundom utdelades dessa gåfvor äfven på aftonen, medan bruden kläddes om, eller vid den andra eller tredje dagens middag, hvarom mera i detta sammanhang.

Först under det att steken spelades in, skulle brudgummens föräldrar, enligt plägsed i Fardhem under 1800-talets början, anlända. Dessa infördes då i salen och sattes midt för brudparets plats samt började måltiden.

Vid det af *Hilfeling* skildrade bröllopet utbragte brudtbonden under steken skålen för brudparet, men i senare tider skedde detta alltid vid efterrätten.

Under steken upptogos äfven kollekterna. Dessa voro kollekten till kokarmor, kallad *kokarskaidi* eller kokscheden (Neogard), till spelmännen, kallad *spelmansskaidi*, till »kärvasskassku» och till lasarettet och de fattige.

Jämte stek serverades lingon, syltpäron, gurkor m. m. Supen på steken skulle finnas. Någon gång kunde vid bästbordet vin förekomma.

På *Hilfelings* tid följde på steken riskaka och bakelser. Nu druckos äfven skålar för brudtöfverskan, brudtbonden, prästfar och prästmor, »därnäst någon wid första Bordet sittjande Hederlig främmandes, så Brud och Brudgummens föräldrars och närmaste anhöriges, Brud-Jungfrurnas, Gamla skaffarfolkens och till slut hela Hederwårda Lagets skål».

Härefter följde *fladen* som »sluttractamente» jämte ost af två slag, »bryn ost» och »ordinair» ost.

I *Eskelhem* förtärdes under 1800-talets förra hälft efter steken äppelkaka och gräddkaka med ingefärspäron, hvarefter de hittills

orörda kaksätten angrepos, af hvilka hvar och en tog en bit af hvarje, ej för att äta upp, utan för att gömma hem som kalasgodt. På denna ort druckos skålarna först nu och kollekterna upp-togos.

I Gammalgarn serverades efter steken puddingar af flera slag, hvarefter fladen tillsammans med »stajk-» och »vinstarusst» afslöt måltiden.

Mycket vanlig var äfven en annan matordning, sådan Säve skildrar den:

Så fort steken ätits, skulle spelmännen ut på nytt, denna gång för att spela in *fladen*, som här sålunda följde närmast efter steken. *Fladen*, »fladu», var en stor hvetekaka af omkring 20 verktums diameter och tjocklek i proportion. Denna bakades af kunmädru och medfördes af henne till bröllopet. Den var utsirad med russin och granna flätor, ibland af saffransdeg. På fladen lågo två ostar, en stekost och en vinsterost. Vanligen var det skaffarmor, som bar in dem. Dessa skulle nu skäras af kunmädru i så många skifvor, att hvarje bröllogäst, om dessa också uppgingo till öfver 100, finge sin del. På hvarje kaks kifva lades en skifva ost af hvarje slag, och detta kringsändes till gästerna, som dock icke förtärde det, utan gömde hem det med det öfriga »kallasguttet».

Efter fladen följde pannkaka, vanligen af tre slag: ugnspannkaka, rispannkaka och äppelpannkaka. Förskäranne skuro så, att de först i kakans midt utskuro ett hål så stort som knifven, hvarefter de delade den i triangelformiga bitar. Till pannkakan hörde en sup, enligt det gamla talesättet: »pangkaku ska ha ströjk».

På pannkakan följde tårta och samtidigt serverades vin. Vid de mindre bröllopen förekom vin endast vid bästbordet, medan de öfriga gästerna fingo dricka ur ölpokalerna. Sedan vinet serverats, reser sig brudtbonden och föreslår med ett tal brudparets skål, hvarefter han dricker; därefter dricker hvar och en med brudparet, tills alla druckit, hvarefter brudparet reser sig upp och besvarar skålen. För hvar och en som dricker spela spelmännen ett skålstycke — *rundarium*, som det kallas. Ibland skjutes det under skålen för brudparet. Därmed är måltiden slut.

En rätt, som fordom förekom, men som redan omkring år 1800 synes börjat försvinna, var gröten. Denna serverades omedelbart efter steken och i det icke ovanliga fallet, att fladen åts sist, mellan steken och pannkakan. Under 1700-talet var det i denna som brudparets skål utbragtes på så sätt, att hvar och en af gästerna med den i fatet liggande skeden tog en sked gröt, doppade denna i en tår vin i gröthålan i fatets midt samt sade: »Brudens och brudparets skål i gröten». Ibland voro flera fat med kall risgröt utställda med lagom »mellanstånd» på borden. Så synes seden varit i Gothem ännu under början af 1800-talet. Och under det man på detta sätt utbragte brudparets skål, skuros och utdelades fladen och ostarna, här dock icke af »kunmädru» utan af brudtbonden och brudtöfver-skan. Gröten omtalas som en af de viktigaste bröllopsrätterna i ett bröllopskväde från midten af 1700-talet. Enligt Bergman skulle fordom äfven grötrim ha förekommit.

Fordom förekom äfven såsom afslutning på måltiden salt kött »för att få bättre lust att dricka», som det sades. Stundom inburos 3 eller 4 lammlår på ett stort tennfat, hvilka skuros och utdelades af brudtbonden, men det vanliga var, att köttet under hela måltiden stod uppstapladt som en »båsshajdar» på skålar af trä af 3 kvarters vidd på en hög svarfvad fot. Det utgjordes af salt kött, skinka, köttkorf, »bullarkytstycke» eller »aisbainstycke» samt tunga. Då måltiden var tillända, skars det och fördelades.

En annan sådan afslutningsrätt omtalar Hilfeling med följande ord:

»— — — under det Osten utdeltes inbars en tallrick med allehanda kraffs under full musiqve — man sade det var presenter til Brud-Jumfrurna, då man såg efter var skjult under god Rån, Hwetebrödsskifwer och små granrisqvistar, Råa Gås och Höns hufwuden med deras fötter, tomma äggskal, afätne små ben, några ihåliga nötter med mera, som ej så noga kan specificeras. Efter detta blef åter alarme med fiolerne, ett stort Fat inbars, man sade det var presenter til ungmansdrängarne — wid efterseendet woro 2:ne stora Benknölar af oxens lår stekar, hwaruti 2:ne brinande ljus woro ställde, bredwid låg ett par rå Tupphufwuden med Tuppfötter —

äfwen Ett par Hare fötter, 2:ne små Bränvinsbägare med Ett god Rån på hwarje, men i stället för bränwin war watn i bägarna, alt detta war skjult under gröna törneqwistar, hwarpå sutto röda Nypon som wärkel:n prydde fatet utwärtet, wederbörande funno sig litet brydde — man log åt tillställningen, som ock tyckes wara Critisk med sine Hieroglypher.»

Hvarest ungmansdrängarne vid detta tillfälle hade sin plats vid bordet omtalas ej. Seden erinrar om de vid våra dagars bröllop brukliga »sakerskålarna» vid andra dagens middag.

Under måltiden har man tagit rikligt till bästa för egen del, men man vore icke kristen, om man endast tänkte på sig själf. Man bör äfwen ha omtanke för de hemmavarande, så att man vid återkomsten kan visa och dela med sig något af den kostliga bröllopsmaten. Det brukades då förr i världen seden att ta mat-tallrik, hvarvid tillgick så, att man på en bredvid stående tallrik lade af den mat, man icke orkade förtära, för att gömma den hem. På somliga håll transporterade man det öfverblifna i en därför af-sedd duk, hvilken kvinnorna under måltiden hade utbredd i knäet. Detta kallades att ta »matdukar». På södra Gottland ingick åtminstone i senare tid i »matduken» endast vissa delar af måltiden, hvarom följande anteckning må meddelas: »Bröllopsbordet var indeladt i många matlag, och i hvarje matlag voro uppstaplade 3 kakor, 1 limpa, 1 pannkaka och 1 stort köttfat, hvilket allt, sedan måltiden var mot sitt slut, först sönderskars och utdelades till hvar och en i matlaget och hemfördes som 'matdok'.»

Måltiden är slutad. Kvinnorna taga hand om sitt sparade för-råd med några brådsckande rörelser, och nu klappar brudtbonden i händerna och frågar, om hvar och en af gästerna är väl försörjd, hvarefter bordsbönen läses tyst af de närvarande. Det låter som ett doft mummel i salen, och i nästa ögonblick tar klockarn upp: »Pris vare dig, o Gud». Ändtligen får man sträcka på sig litet, och man går omkring och gör sina skyldigheter med ett »tack för mat» och »välbikummes».

Fordom skulle nu de första sakerskålarna tas upp, hvilket Neogard beskriver så:

»När måltiden är all, man har läst och sungit och Presten gjort ett litet tal eller förmaning, begynnes sakarskålarna, tå hwar och en, som har i något mål förset sig, måste dricka ut en bågare öl eller två, som icke rett har förestått sitt embete, eller icke gifwit hwarior och enom sin retta titul: ty ingen moste tå nemnas wid namn, utan efter förtjenst och Embete: Brudgumme, brud, Bruthebonde, Bruthöfwerska, Kunumädra, brudpiga, Ungmansdräng, Mager, skaffare, skenkjare.»

Sakerskålarna, som nu äga rum under andra former, förekomma, som nämndt, i vår tid vid andra dagens middag.

Som synes är matsedeln rätt omväxlande, men om man ser noggrannare på den, skall man finna, att det är vissa rätter, som varit obligatoriska, och man skall möjligen äfven kunna skönja, i hvilken ordning dessa följt på hvarandra. För att bringa någon klarhet häruti vilja vi först något uppehålla oss vid rätterna efter steken.

Den viktigaste af dessa har i senare tider utan tvifvel varit »fladen». Denna var bakad af en af de viktigaste funktionärerna vid bröllopet, kunmädru, af hvilken den äfven fördelades vid bordet åt hwar och en af gästerna, samt spelades in. Tillsammans med »fladen» förekom alltid ost, om hvilken vi känna, att den åtminstone på vissa delar af ön tillverkades af mjölk, som alla »bidlagets» kvinnor burit tillsamman. Icke öfverallt förekom »fladen», men då det t. ex. omtalas, att det i Viklau på 1860-talet, där »fladen» numera var bortlagd, var bruk, att efter middagen alla bröllopsgästerna skulle ha en skifva bröd hvar, som bars omkring, få vi med säkerhet anse detta som en lämning efter den gamla fördelningen af »fladen». Under sådana förhållanden torde det äfven vara berättigadt att antaga, att äfven fördelningen af kaksätten, som omtalas från Eskelhem och från södra Gottland, är en ersättning för den äldre fladen. Dock må det anmärkas, att från samma trakt af södra Gottland, där ofvanstående omtalas, äfven »fladen» förekom ganska sent, ehuru ovisst om kaksättet och »fladen» förekommo samtidigt.

Svårare blir det emellertid att klargöra, hvilken plats fladen intog på matsedeln. Af de anförda exemplen synes det vanligaste varit, att fladen avslutat måltiden. Detta bestyrkes äfven af hvad

som nyss anfördes från Viklau. De rätter, som följde mellan steken och fladen, voro olika på olika orter och tider. Oftast synes det varit pannkaka eller dylikt, t. ex. riskaka, pudding, äppelkaka. Den äldsta antecknaren, Hilfeling, anför riskaka. Samma rätt anföres äfven af Säve såsom förekommande, ehuru efter fladen. Riskakans plats tycks dock icke varit fullt fixerad, ty i Eskelhem förekom den *före* steken. Är bristen på en säkert fastställd ordning här i ögonen fallande, blir den det än mer, om vi taga del af den Säveska matsedeln och finna, att fladen här följde omedelbart efter steken.

Man kan icke värja sig från den iakttagelsen, att den här befintliga osäkerheten beträffande rätternas inbördes ordning beror på, att denna blifvit på ett grundligt sätt rubbad af någon anledning af ganska betydelsefull art. Vi finna emellertid, om vi studera de allra äldsta matsedlar vi ha till hands, att en rätt fallit bort, *gröten*. Denna var säkerligen en mycket viktig rätt i den forna middagen.

»— — — skall oe mat bihage

Prästfar u Prästu väl, da matte vör så lage

Att dar jär pejpur pa —; tänk till ajn hväjtan gråjt

Skall atä stöjfvär väjn för prästu tul aj flåjt»

läsa vi i en af 1700-talets bröllopsvisor. Man hade särskild omsorg om gröten. I gröten utbragtes äfven brudparets skål, på samma sätt som ännu sker vid årsdagarna på Gottland, då alla vid bordet närvarande uttala sina välönskningar för »årdagsbarnet» med ett: »skål i gröten», när första skeden toges af den obligatoriska årsgröten. Grötrim lära ju äfven ha förekommit. Efter hand som man fann andra former för att utbringa skålen för brudparet, kom naturligtvis den gamla, icke särdeles hygieniska grötskålen ganska snart ur bruk och i sammanhang därmed äfven gröten som obligatorisk bröllopsrätt. Men det var klart, att uteslutandet af en så viktig sak som gröten skulle medföra vissa rubbningar. För att förstå dessa måste vi dock erinra oss, hvar gröten ursprungligen hade sin plats i måltiden. Gröten förekom närmast efter steken. Stundom följde på gröten pannkaka, men i Gothem följdes gröten omedelbart af fladen. Denna trakt har alltid varit känd för att hålla mycket segt fast vid de gamla traditionerna, och det vill

äfven synas, som den därifrån anförda matordningen har skäl för sig att vara den äldsta. Vi förutsätta detta och tänka oss, att gröten blir gammalmodig. Då kunna vi tänka oss tvenne alternativ. Det ena att den helt och hållet utgår. Då måste fladen komma att följa omedelbart efter steken. Sådant är ju äfven fallet enligt Säve. Det andra att gröten ersättes af en annan rätt, hvarvid det ligger nära till hands, att den endast serveras i annan form. Här äga vi redan hos Hilfeling upplysningen, att riskaka förekom mellan steken och fladen. Vid denna var det äfven, som skålarna för brudparet utbragtes, numera med vin serveradt i glas. Var gröten en obligatorisk, man skulle nästan kunna säga rituell rätt, så länge den var förbunden med skålen för brudparet, blef detta icke fallet med riskakan eller de öfriga rätter som ersatte denna. Till följd häraf blef icke heller deras plats så bestämd. Därför kunde dessa förekomma dels på grötens forna plats, dels före steken och dels äfven som sista rätt efter den efter allt att döma af ålder brukliga sista rätten fladen. Att gröten på vissa håll förekom jämsides med pannkakorna under 1800-talets första år bör icke förvåna oss. Man kan mycket väl ha hållit fast vid det gamla bruket med gröten äfven sedan pannkakorna blifvit mera vanliga och såsom en nymodig sed infört dessa senare bredvid den äldre rätten, tills den dock efter hand blifvit fullkomligt utträngd.

Under den senare delen af bröllopsmiddagen skulle rätterna sålunda hafva följt i denna ordning: a) stek, b) gröt, c) flade.

Kasta vi efter detta en blick tillbaka på middagens äldsta utseende, och hur den senare har förändrats, skola vi finna följande.

Redan tidigt bestod middagen af många rätter mat. År 1606 fastställes det dock, att endast 6 rätter få förekomma bland menige man på landet, medan 8 rätter få förekomma i staden samt bland präster och domare på landet. Rörande rätterna känna vi endast, att skinka förekom, då det talas om skinkfat.

Den nästa upplysningen hafva vi från 1730-talet i Neogards Gautauminning. Där omtalas inga rätter före steken, men sannolikt voro dessa ungefär desamma som vid århundradets slut, och såsom

de viktigaste kunna vi med stor säkerhet beteckna gäddan och soppan. Gäddan är äfven vid andra tillfällen, exempelvis vid julen, en obligatorisk rätt, och vid gäddans lefver rimmades det. Soppan utgjordes vanligen af risvälling, men äfven köttsoffa förekom. Så följde steken, hvilken serverades i två omgångar. Den första steken åts, som det vill synas, utan alla högtidligheter, men vid den andra började »ett gladare lif». Först går brudparet ut i ett särskildt rum, innan steken bäres in, ty under det gästerna äta denna stek får brudparet ej vara närvarande. Enligt en uppgift från Lärbro skulle det fordom varit brukligt, att brudparet under någon del af middagen gick till sängs; när detta skulle ske, kunde min sagesman icke säga. Då det emellertid endast omtalas, att brudparet aflägsnade sig under steken, ligger det nära till hands att antaga, att den från Lärbro omtalade seden står i sammanhang härmed.

Under tiden spelas steken in i stugan. Under många åtbörder och mycket skämt bjudes steken till de olika gästerna, tills den omsider efter en lång stund hamnar på sin bestämmelseort och förtäres under musik. Under tiden ankomma gåfvor från brudparet, troligen bestående af vantar och strumpor, liksom vid tredjedagens middag i Vamlingbo på 1740-talet. Kollektorna till spelmän och kokar-mor upptagas. Nu skulle äfven brudgummens föräldrar anlända.

Emellertid har brudparet ånyo intagit sina platser vid bröllopsbordet, och nu utbringas brudparets skål, så att ett fat gröt går omkring. Gästerna taga en sked gröt, doppa denna i vinhålet i midten samt förtära gröten, sedan de uttalat välönskningen med: »Brudens och Brudgummens skål i gröten».

Ny musik, och det är fladen som kommer in. Denna fördelas af kunmädrö i lika delar åt *alla* bröllopgäster tillsammans med ost af två slag. Härmed får väl den egentliga middagen anses slut.

Dock förekomma sannolikt af ålder ännu tvenne rätter: »skämt-rätterna» åt ungmansdrängarne och brudpigorna samt »kytfacet».

Omkring år 1800 hafva några förändringar inträdt. Gröten håller på att läggas bort och ersättes mer och mer med riskaka eller pannkakor. Dessutom förekomma bakverk af flera slag som dessert. Den gamla seden, att brudparet under ätandet af steken

skulle vistas i särskildt rum, är aflagd, och i sammanhang härmed står, att det gamla bruket att servera stek i två omgångar upphör. Det gamla bruket att spela in steken kvarstår.

Längre in på 1800-talet tillkomma allt flera efterrätter med pannkakor och äppelkakor, tårtor och bakelser. I vissa trakter, där den forna gröten föll bort, förlades hela denna uppsättning efter »fladen». De många efterrätterna göra, att äfven »fladen» mer och mer kommer i skymundan, och slutligen omkring 1870 är den endast sporadiskt förekommande, stundom ersatt af bröds kifvor, som efter måltiden utdelas till hvar och en af gästerna. Fördelandet af »fladen», som ursprungligen var uppdraget åt kunmädru, öfverflyttas efter hand äfven på brudtöfverskan. Då pannkakorna komma i gång, skäras dessa endast af den senare.

Efter hand har ordningen emellertid ytterligare ändrats. Den gamla risvällingen eller köttsoipan har ersatts af fruktsoppa, men denna förlägges då ofta efter steken. Det gamla stajkstriket kommer mer och mer ur bruk. De många pannkakorna likaså. Numera återstå af dessa endast äppelkakan samt tårtorna som efterrätt. Liksom fallet fordom var med fladen och pannkakorna, så skall ännu i våra dagar brudtöfverskan vid bordet skära åtminstone tårtan, äppelkakan skäres numera vanligen, innan den kommer på bordet, så vida det icke öfverlämnas åt gästernas godtycke att ta för sig efter sinnesnärvaro och behof.

På sista tiden har man efter herrskapsmaner här och där utbytt den alltmer föråldrade och »bondaktiga» fruktsoppa mot köttsoipa, hvilken då serveras allra först. Med detta följer, att steken omedelbart följes af efterrätten.

Utbringandet af brudparets skål blef genom »grötskålens» upphörande löst ur sitt forna sammanhang och har numera öfverflyttats till efterrätten. »Kytfatet» har lagts bort, såsom passande föga tillsammans med senare tiders mera gourmandiska vanor. »Skämträtterna» hafva från den högtidliga förstadagsmiddagen flyttats öfver till den mera otvungna middagen på andra dagen, där de, som vi i sammanhang med denna skola se, hafva smält ihop med de redan tidigare till detta tillfälle öfverflyttade sakerskålarna.

Smärre meddelanden.

En lapps sk båt.

I augusti 1897 erhöi Nordiska Museet såsom gåfva från jägmästare G. Borg i Skellefte ett flertal fragment af en båt, anträffade under föregående år vid torrläggning af den midt på ön Storholmen i Skellefte älf liggande sjön Stortjärn. Fyndstället är beläget omkring fem mil från Malå kyrkplats i Lycksele lappmark. Gifvaren meddelar i ett med afsändandet af gåfvan samtidigt bref, att Storholmen till för senast ett hundra år sedan skall ha bebotts af en lappsläkt Udtjeman, men sedermera tagits i besittning af svenska nybyggare. Invid tjärnen finnas ännu lämningar efter en lapps sk boplatz. Alla fyndomständigheter tala således för, att dessa fragment härleda sig från en *lapps sk* båt, och detta bevisas också af en närmare undersökning.

Beträffande båtens utseende meddelar gifvaren, hvilken haft tillfälle att se honom på platsen och således i väl ännu jämförelsevis bevaradt tillstånd, att längden synes hafva varit 3 meter och bredden omkring 75 centimeter. Bägge dessa måttuppgifter äro dock tydligen för knappa. Af mätningen af fragmenten att sluta har båtens längd icke understigit 3.5 meter och bredden belöpt sig till omkring 95 cm. Formen anser han hafva erinrat om en högstammad snipa, om ett vikingaskepp. »Lösköl» har enligt gifvaren funnits. Måhända afses fig. g å bild 1. Några årtullar hittades icke, och gifvaren håller för troligt, att sådana ej heller förekommit, utan att farkosten paddlats fram. Borden äro af granvirke, särdeles tunna (omkr. 1 cm. i tjocklek) och hafva varit sammanfogade med hvarandra medelst genomträdde tåg af granrötter ungefär som »näf-

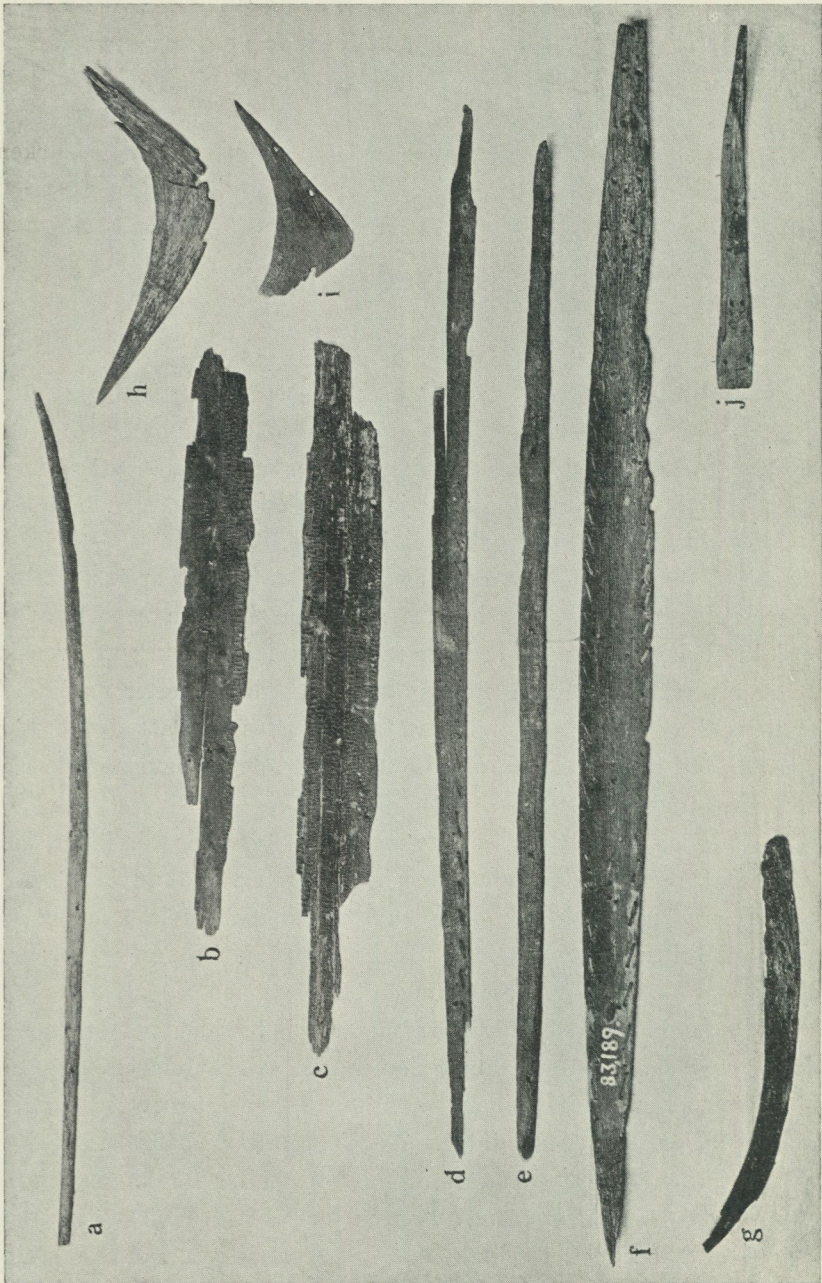

Fig. 1. Fragment af en lappsk båt från Lycksele lappmark. Nordiska Museet nr 83,189.

rarna i en kont». Hålen, som gjorts för denna söm, äro utförda med knif, ej med borrh. Af de i figurgruppen här invid afbildade fragmenten har bottenplankan en längd af 2 m. 93 cm. och en bredd af nära 18 cm. Vid denna har stycket j (längd 85 cm.) varit tillfogadt. Fig. h är tydligen ett spant. Det saknar märken efter att hafva varit fastgjordt och torde därför såsom P. Högström uppgifver (se nedan) hafva kunnat vid behof löstagas. Ett annat, fig. i, har däremot hål vid kanterna. Fig. a och e, stycken af 42 till 52 millimeters bredd och omkring 16 millimeters tjocklek, med rundad utsida, torde utgöra delar af ett sudband, d. v. s. en skoning som på båtens utsida löpt rundt om relingskanten, jfr fig. 3. Fig. b c i äro fragment af bord, och fig. g, om hvars anbringande jag dock ej vågar säkert yttra mig, synes hafva varit en förstäf. Sömvidjorna af vid pass 4 millimeter tjocka granrötter sitta på åtskilliga håll ännu kvar, se fig. 2. Vid kölen kvarsitter en bit tätning bestående af ulliknande djurhår och tjära.

Fig. 2. Detalj visande sömvidjorna å ett af fragmenten.

Utan att fördrista mig till några vidare försök att förklara de tillvaratagna fragmenten vill jag i stället i det följande ur äldre källor hopföra några belysande utsagor. Jag förbigår alltså G. von DÜBENS i senare tid utkomna arbete *Om Lappland och Lapparne* (Stockholm 1873), inskränkande mig att hänvisa till sid. 92—93 samt 387 i nämnda bok, och börjar med att anföra några utdrag ur P. HÖGSTRÖMS *Beskrifning Öfver de til Sweriges Krona lydande Lapmarker* (Stockholm 1746): »Wid andra tillfällen betjena sig däremot i synnerhet Fiskare-Lappar i de södra Lapmarker sommartiden af et slags båtar eller håpar (*wints watnas*), med hwilka de hjelpa sig hwart de komma öfver watnet, hålst älfwerna. Desse äro af den skapnad och beskaffenhet, at han tager den med årar, skott och öskar, och ändå sin matsäck dertil på hufvudet och ryggen, och bär sit fartyg hwart han wil. En del hafva sina hundar sä tiltamda,

at de hjelpa til och bära en del, besynnerligen skotten. Äro altså desze båtar gjorde af ganska tunna bräder, dem han nått foger tillsammans och binder behändigt ihop med tågor, eller ock med hampsnöre, såsom i *Umo* Lapmark sker, så wäl för mindre kostnad af spik, som ock för lätthetens skull: och äro sådana med tågor eller hampsnöre hopsatte båtar tätare, än de med spik gjorde. Hos Schefferum berättas, att desze båtar hobbindas med senor, men deraf wet man icke hwarken i denna eller de andre Lapmarker nu för tiden.¹ Opføre forszarne äro de oförlikneligt wige at fara med. — — —

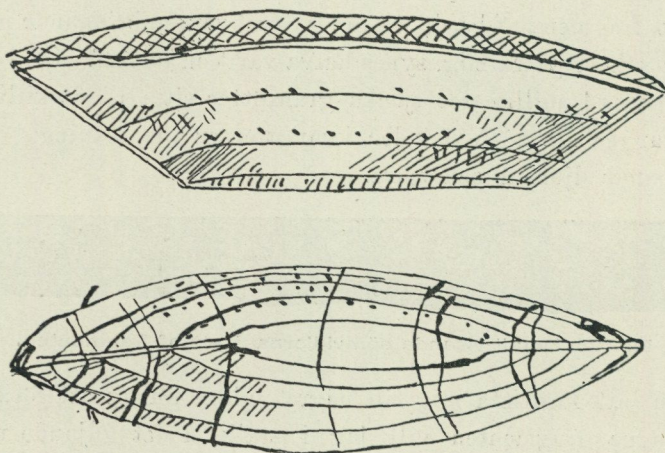

Fig. 3. Bild af lappbåt ur Linnés *Iter Lapponicum*.

Men då han kommer ut för stora forszar, så tar han sit skepp på ryggen och wandrar landwägen, tils han får åter någorlunda fogligt och stilla watn. Jag har sedt at de i en sådan båt gifwit sig till 5 och 6 personer, och det är under at se, huru de drista gifva sig utföre en forsz, hwarest ofta ens lif kommer an på et årtag.²

I *Iter Lapponicum* (se *Carl v. Linnés ungdomsskrifter* ser. 2, Stockholm 1889, s. 38) skildrar LINNÉ, huru under hans år 1732 före-

¹ I Riksmuseets etnografiska afdelning finnes ett mindre fragment af en lappsk båt, funnet vid gräfning, hvilket visar en med flätade, nu af ålder och fukt svartnade, rensenor utförd söm.

² Anf. arb. s. 111—112.

tagna resa vägvisaren tog båten, håpen, upp- och nervänd på hufvudet och bar den förbi forsarne. Då Linnés mått och mycket kortfattade beskrifning af båten äro af vikt och betydelse, meddelas de här. Längden uppgifves till 12, bredden till 5 och höjden till 2 fot. Bräddens tjocklek angifves till 2 linier. De fyra yttersta spanten voro af granrötter, nedtill af en spans (spithamæ) höjd och 4 liniers tjocklek. De två midtspanten voro af grangrenar. Båten var hopfogad med »kläcksträngar» af en gåspennas tjocklek, hvilka trädts på sned (oblique), jfr fig. 3.

JOHANNES SCHEFFERUS, mot hvilken, såsom vi sett, Högström, utgående från förhållandena på sin tid, uttalat eller åtminstone antydt ett visst tvifvel beträffande användningen af rensenor till hopfogning af båtarna, stöder sina uppgifter hufvudsakligen på äldre författare: J. Tornæus, Olaus Magnus och J. Ziegler, hvilka alla äro eniga om, att lapparna användt senor till hopfogande af sina farkoster. »De tillverka sina farkoster af barrträdsbräder, hvilka de ej sammanfoga med naglar eller spikar, såsom allmänt brukas, utan sammansy med vidjor», säger Scheffer och tillägger, efter att hafva citerat de här nämnda författarne: »Med senor eller vida allmänne med rötter, hvilka snotts såsom tåg, sy de i själfva verket tillsammans båtorden på ungefär samma sätt som man plär sy ihop ylle- och linnetyg med tråd. Men fogarna täta de med mossor för att vattnet ej skall intränga. Detta slags båtar förse de med två eller fyra åror, hvilka fästas med årtullar vid bräddarna sålunda att en man rör ett par åror.» (Jfr *J. Schefferi Lapponia*, Frankfurt 1673, s. 253). På gravyrtitelbladet till arbetet afbildas, huru en lapp »hopsyr» en dylik båt. Då denna figur, hvad båtens form beträffar, förefaller minst sagdt tvifvelaktig, har den här icke reproducerats.

OLAUS MAGNUS omnämner i sin *Historia de gentibus septentrionalibus* (Rom 1555), efter att hafva framhållit de nordliga trakternas brist på metallfyndigheter och rikedom på vattendrag, att man isynnerhet för fiske tillverkade farkoster sålunda, att man af kvistfritt tall- eller granvirke framställde tunna bräder, hvilka man i brist på järnnaglar sinnrikt sammanfogade med smala och färskas trädrötter. Äfven brukades för samma ändamål tråd af rensenor,

liknande sådan som användes till sömnad. Författaren omtalar ock bestrykning med tjära, dock tyckes osäkert, om dylik användts äfven af lapparne. Slutligen framhåller han de med vidjor sammanfogade farkosternas stora uthållighet för vågorna på grund af deras elasticitet, samt omtalar, huru han själf under en tjänsteresa år 1518 företagit en högst farlig forsfärd i en dylik båt.¹ En figur söker ock återgifva, huru tillverkningen af de vidjesömmade båtarna tillgick, se fig. 4. Denna bild finnes äfven å Ol. Magnus karta af år 1539.

Fig. 4. Båttillverkare efter Olaus Magnus.
Historia de gentibus septentrionalibus. Rom 1555.

Från förra delen af 1500-talet hafva vi ännu en uppgift nämligen i J. ZIEGLERS *Schondia*², där det heter om lapparne, att »de hafva farkoster, hvilka ej sammanfogas med spikar utan med senor och vidjor. Med dessa båtar färdas de på de strida älfvarna i Lapplands fjälltrakter. — Båtar, kärl och allt slags husgeråd tillverka de bra och utföra äfven sådana föremål till närboende folk.»

Den äldsta uppgift, som väl finnes om fartyg af här ifrågasvarande slag, anträffas dock i SNORRE STURLASONS *Konungasagor*, där det i Sagan om Inge (kap. 6) förmäles, att Sigurd Slemme under vintern

¹ Anf. arb. lib. IV cap. 10.

² Se *Ett geografiskt arbete öfver Skandinavien från år 1532 i Svenska sällskapet för antropologi och geografi, Geografiska sektionens tidskrift 1878. B. 1.*

år 1139 för sin räkning lät finnar, d. v. s. lappar, bygga två skutor, hvilka voro hopfogade med senor, utan spik (engi saumr i) och hade vidjor i stället för knä (vidjar fyrir kné). Dessa skutor roddes af tolf man på hvar sida och voro så snabba, »att intet skepp hann dem på vattnet».

Sist anförda uppgift synes berättiga till den slutsatsen, att tillverkningen af dylika »sömmade» skepp är betydligt åldrig hos lapparne, ty för att på detta sätt åstadkomma skepp med tolf par åror måste tillverkarne hafva besuttit en anseelig och helt visst under lång tid från släktled till släktled utvecklad färdighet. Själfva tekniken att med rötter, vidjor eller senträdar sammanfoga farkoster torde väl ock, hvad vårt land beträffar, vara äkta lappska, men saknar icke motsvarighet hos de nordsibiriska och amerikanska kanoterna ända ned till Eldlandet, likasom, åtminstone detaljvis, också hos andra primitivare folks farkoster. Äfven hos ryssarne har detta skeppsbyggnadssätt ej varit ovanligt. Exempelvis må hänvisas till *Landshöfdingen Gustaf Abraham Pipers minnen* (Stockholm 1902 sid. 44—45), där en skildring af ett dylikt »med vidjor sammanbundit» skepps förhållande och uthållighet under storm förekommer, en skildring som i hög grad är egnad att bestyrka Olaus Magnus här förut omnämnda berömande uttalande om dessa fartygs spänstighet. »Som en näfverskeppa gaf det vid vågornas anstötande svikten undan och så tillbakars igen.» Då det omsider brast sönder, »kom kölen med framstäfven upp ur vattnet undan fartyget».

N. E. Hammarstedt.

En märklig trefaldighetskälla.

Vid *Brunnskällan* vid Löfmarken i Söderbärke socken, känd under namnet *Trefaldighetskällan vid Löfmarken* — namnet *Brunnskällan* används endast af folket i närliggande gårdar — förekomma åtskilliga egendomliga seder.

Källan är inhägnad med tre slonor och på fjärde sidan är en grind, omkring 5 kvarter bred, med 10—12 vågräta pinnar. Den används

Trefaldighetskälla vid Löfmarken, Söderbärke sn, Dalarna.

Fot. d. 13 juni 1908.

aldrig annat än trefaldighetsafton. Folket har »just som respekt för den». Så tillåtes ej kreatur dricka där, ej heller fick dess vatten användas vid utrifning af en kolmila, som låg i närheten. Det anses för en »ogärning», om grinden lämnas öppen, och enhvar förbigående har skyldighet att tillse, att den är stängd.

Hvarje år på *onsdagskvällen* före trefaldighet samlas ungdomen från de närmaste tre gårdarna. Pojkarna ösa källan tom. Flickorna tvätta den därpå ren med vatten, hämtadt från annat håll. En »granrisosa» lägges därefter på botten i den gamlas ställe och däruppå en sten — samma år från år. Före midnatt återvänder ungdomen hem. Denna kväll liksom de två närmast följande iakttages tystnad.

Torsdagskvällen hämta pojkarna granris i stor mängd och risbeklä marken innanför inhägnaden, sedan det gamla riset tagits bort. Intet får därvid »smålas» i källan. Inifrån och utåt läggas därvid kvistarna tätt på hvarann, så att skaften täckas. Till risningen åtgår lika mycket som till en mila (omkring 9 lass). Platsen får då utseende af en ljusgrön kulle med källan i midten. Flickorna plocka under tiden de blomster, som finnas, och binda en stor krans. Skabbört (*Calta palustris*) omnämnes särskildt.

Fredagsafton skall källan *löfvas* af pojkar och flickor från flere granngårdar. Unga björkar huggas af lika längd (4—6 fot) och resas kring staketet, så tätt de kunna stå. Vid grinden sätts en båge af två i toppen hopbundna björkar. Inne vid källan sättas 4 björkar bildande fyrkant. De hopbindas två och två, så att de bilda en korsbåge. I korspunkten, midt öfver källan, hängs kransen af de blommor, som plockats på torsdagskvällen, och »speglar sig skönt i källan», hvars vatten är nästan famnsdjupt. Sen är allt i ordning och lämnas orördt tills *lördagsafton*. Då samlas mycket folk (300—500) från närbelägna och aflägsna gårdar och byar i socknarna Sörbärke, Norn, Norrbärke, Norberg, St. Tuna, Gustafs, Silfberg.

Solnedgången inväntas. Först därefter börjar drickningen. Det vatten man kan få i början är »mest lifgivande».

De, som komma senare, anse, att då »blomman blifvit drucket af vattnet». — Vid drickningen sitter man — gamla och unga — »som en

skräddare» och öser upp med skopor och glas, näfverkosor eller burkar. Detta pågår till framåt midnatt.

Alldeles vid källan är en kulle »åvplanad för att kunna *dansas på*». På den synes, att förr eld varit tänd i midten. En man, född 1799, mindes dock ej elden. — De som druckit ge plats åt andra vid källan och ta i ring på kullen och dansa. (Någon viss dans synes ej förekomma.) Så pågår det till framåt kl. 11. »Sen bär det af till andra dansställen.»

Sedan de unga gifvit sig af, ses endast några gamla kvar vid källan till framåt midnatt. Dessa brukade — åtminstone för 20 år sen — hemtaga i krukor vatten, som dracks på trefaldighetssöndagen.

Om källans *helande kraft* berättas åtskilligt. Så skola i Per-Ersgården invid länge ha förvarats käppar och kryckor som kvarlämnats. Källan är »vida berömd». Dock har en gammal gubbe berättat för min sagesman — omkring 40-årig och barnfödd i närmaste by — att nu för tiden är dess kraft ingenting mot hvad den var förr — för väl 100 år sen — ty en »ogärning» hade då blifvit gjord där. — Två fröknar från Stockholm hade i källan aftvättat veneriska sjukdomar. De hade visserligen blifvit rena, men »sen miste källan sin undergörande kraft».

M. Å.

Litteratur.

A. Olrik, *Fra dansk folkemindesamling, meddelelser og spørsmål*. Köbenhavn 1908. 116 sid. 8:o.

Danmark äger redan såsom en särskild afdelning af Det kongelige bibliotek ett nydanadt centralarkiv för dansk folkkännedom. Förtjänsten af att detta åstadkommits tillhör i främsta rummet doktorerna H. F. Feilberg, A. Olrik och författaren E. T. Kristensen. Arkivet omfattar såväl skriftliga uppteckningar, alltifrån Sven Grundtvigs

till Kristensens samlingar, som ock bilder i teckning och fotografi. Alla sidor af allmogens lif och verksamhet uppmärksammas. Det är såsom en denna institutions första tribut till allmänheten, som här ofvan nämnda häfte framträder. Af innehållet torde inledningsuppsatsen om Dansk folkemindesamling, hvilken redogör för dennas tillkomst, omfång, skötsel och mål, vara för oss svenskar af största intresse. Nordiska Museet, hvilket ju utgör centralmuseet för vår svenska folkkänedom, har sedan flera år på egen hand arbetat på bildandet af ett likartadt centralarkiv, och dess samlingar i den vägen äro nu betydande nog. Denna verksamhet förenar sig så innerligt med hela dess syfte, att den egentligen är en direkt utveckling af själfva museets väsende.

Det föreliggande häftet innehåller bland annat vidare en del skördeprof från den danska folklifforskningens fält, en undersökning om bollspel (trebold), en afhandling om ortnamnsuppteckning samt en frågelista. Hvad den sistnämnda beträffar, förefaller det, som om den kunnat vara utförligare och grundad på en vidare etnologisk bas. Det må vara mycket sannolikt, att de erfarna författarne sitta inne med en så grundlig kunskap om hvad deras fiskevatten kan prestera, att de anse det ej vara mödan värdt att kasta ut kroken efter annat byte — men alldeles säkert är det dock icke. Troligen kommer emellertid denna frågelista att successivt utvidgas och fullständigas. Huru enkelt det än kan förefalla lekmannen att författa en dylik frågelista, kräfver den dock särdeles stor ej blott kunskap utan ock omtanke och försiktighet. Den får icke säga för mycket, men den skall vara inriktad på det mesta möjliga.

N. E. H.

A. Dachler, *Die Ausbildung der Beheizung bis ins Mittelalter*, Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereines zu Wien, Bd XL, 1907.

A. Dachler, *Nordische Bauernhäuser*, Zeitschrift für Österreichische Volkskunde 1908.

- R. Meringer, *Das deutsche Haus und sein Hausrat*, Aus Natur und Geisteswelt, 116, B. G. Teubner, Leipzig.
- R. Mielke, *Das deutsche Dorf*, Aus Natur und Geisteswelt, 192.
- Chr. Rauck, *Kulturgeschichte des deutschen Bauernhauses*, Aus Natur und Geisteswelt, 121.

Under det att sedan länge den historiska vetenskapen, den klassiska arkeologien och den icke europeiska etnografien energiskt, systematiskt och med betydande penningmedel bedrifvits i det tyska riket, har det intill den allra senaste tiden sett ut, som om man där ännu icke funnit sig själf, ännu icke fått öga för de väldiga skatter af mänsklig odling och det studiematerial, som ligger gömdt i det skiftande lif, som lefves inom rikets egna gränser. De skarpa kulturmotsatser, åtföljda af politiska strider mellan de skilda nationaliteterna, som råda inom den österrikiska monarkien, ha där tidigare länkat uppmärksamheten på de lefvande folkens kultur och lif. Den inhemska etnologien har också därstädes sedan årtionden börjat få en litteratur.

Har det i Tyskland dröjt, så ser det emellertid ut, som om man — sedan man väl fått ögonen öppnade för hvad det är fråga om — med friskt intresse gripit sig an med att samla in material och att i litteraturen diskutera olika sidor af den inhemska etnologien. Medan i det tyska rikets hufvudstad, miljonstaden Berlin, för dess egen befolkning och för de hundratusen årliga besökandena egenomligt nog finnes blott *ett* museum — bestående af några få rum och med en enda tjänsteman — hvilket skall belysa hela det tysktalande folkets etnologi, så kan man i städer med ett eller annat hundratusental innevånare påträffa mer än ett museum, som ifrigt lägger sig vinn om att tillvarataga resterna af den nationella kulturen. Det är dock ej alltid man i sådana, som sig borde, begränsar sig till att rädda och ordna provinsens kulturföremål, utan man söker att skaffa dylika från vidt skilda håll. Hur många rum har ej t. ex. Tyrolen fått släppa till, för att det i olika nordtyska museer skulle finnas ett urtyskt rum? Men numer är det ej längre ensamt från Tyrolen man hämtar rumsinteriorer. Synkretsen vid-

gas, och alla slags föremål samlas; dock är det tyvärr relativt sällsynt, att man som t. ex. i Leibnitzhaus i Hannover äfven inriktat sig på att samla föremål från den borgerliga och de andra välbärgade klassernas kultur. En stomme till en dylik samling äger Berlin i Hohenzollermuseet.

Denna strömning är så ny, att det ej funnits att tillgå fackutbildade personer att på så många håll på en gång taga vård om dessa museisamlingar, utan det är personer som från angränsande områden ledts in på och småningom fått stort intresse för den inhemska etnologien. Se vi på författarna till den litteratur, som sedan de tio sista åren börjat allt tätare utkomma, är det sak samma. För att blott taga ett nära liggande exempel äro författarna till de fem ofvan angifna skrifterna män, som på lediga stunder eller sedan de dragit sig tillbaka från sin egentliga lifsgärning nu med så stort intresse ägna sig åt studiet af den inhemska kulturens utforskande. En stor förtjänst om att detta studium populariseras, synes också böra tillskrifvas den förläggare, som inom ett år offentliggjort de tre skrifterna om allmogehuset och byn i Tyskland i den populära, vidt spridda skriftserien »Aus Natur und Geisteswelt».

I dessa öfversiktliga framställningar i Aus Natur und Geisteswelt ha författarna fått med en rikedom problem och spörsmål. Särskildt gäller detta om Meringer, som berör många frågor, med hvilka man ännu, innan de erforderliga materialsamlingarna äro sammanbragta, måste handskas försiktigt — kanske försiktigare än Meringer. Hans skrift är egentligen en thessamling, full af uppslag och idéer, som för fackmannen kunna vara väckande nog, men för hvilkas bevisande eller förnekande det otvifvelaktigt skulle krävas åratals samvetsgrannt och grundligt arbete. Som det för Meringer är klart, att det primitiva huset måste förstås i samband med de primitiva husgeråden, att dessa tillsammans måste behandlas som en etnologisk enhet, ägnar han äfven uppmärksamhet åt eldstäderna i huset och deras material. Han sammanfattar sina på andra ställen utförligare framställda åsikter om härdens och ugnens härkomst och utveckling. Utan att föra polemik med honom har Dachler i den först anförda skriften: »Die Ausbildung der Beheizung bis ins Mittelalter» framlagt

ett sofradt material och dragit en följd bestående slutsatser ur det samma. Både Meringer och Rauck ha behandlat den berömda planen från Sankt Gallen. Detta gör nu äfven Dachler med teknikerns hela erfarenhet och på ett långt mer öfvertygande sätt än de förra.

Både Dachler och Meringer diskutera särskildt kakelugnen. Den senare vill med stöd af några ej fullt beviskraftiga fynd af konvexa kakel påstå, att dessa redan användts af romarna norr om alperna och sedan ärfts och utvecklats af germanerna. Dachler hyllar också den åsikten, att ugnen kommit till germanerna från romarna, men bestrider, att kakelugnen i modern mening är äldre än medeltidens sista århundraden. Svenska forskare torde väl i allmänhet ej anse för nödvändigt, att germanerna lånat ugnen från romarna, utan att den framgått ur behof, som af analoga orsaker på många ställen gjort sig gällande.

Hvad frågan om kakelugnarna beträffar — ett område, där jag själf varit i tillfälle att drifva specialstudier — har jag ännu ej blifvit öfvertygad om, att det gifves skäl för att göra dem så gamla som från romersk tid. Däremot tror jag, att vi måste anse en grupp lerkärl, som hvarken Meringer eller Dachler haft kännedom om, för kakel, och att man på typologiska grunder måste anta, att kakelugnar redan existerat något eller några århundraden tidigare än Dachler vill medge. Hans mening, att ugnen varit i bruk många hundra år, innan den af praktiska skäl eller till större prydnad bekläddes med kakel, vill jag obetingadt biträda. Betyder det medeltidslatinska *cacabus* först lerkärl, sedan kakel, står detta i full öfverensstämmelse med mina iakttagelser på materialet. Ty sådan har utvecklingen varit, att det är från enkla cylindriska lerkärl med konisk botten, som sattes in i ugnsväggarna, som den största gruppen kakel ledt sitt ursprung. Att här ingå på en detaljerad granskning af Meringers teorier skulle föra för långt på sidan om denna anmälan.

I småskrifterna har man också sökt taga hänsyn till det nordiska huset, ehuru ej för dess egen skull, utan snarare därför att man anser, att dessa hus — med hvad rätt vill jag lämna osagdt — skulle representera äldre typer än de hos andra germanska folk be-

fintliga bostäderna. Rauck låter t. ex. sitt kapitel om det skandinaviska allmogehuset få plats mellan det tyska huset efter folkvandringstiden och samma hus utveckling under medeltiden. Något mer än ett återgifvande dels af några notiser, som tillfälligtvis kommit in i den tyskspråkiga litteraturen, dels af några bilder af hus i de skandinaviska friluftsmuseerna är det icke. Utförligare behandlar Dachler de nordiska allmogehusen i sin resumé »Nordische Bauernhäuser», där han önskar ge sina landsmän en redogörelse för de skandinaviska hustyperna och det sachsiska huset. Hufvudintresset är riktadt på de med eldstäder försedda husen. Vid läsandet af dessa skrifter får man närmast intryck af att det tyska ordet »haus» ej betyder detsamma som vårt svenska hus, utan endast sådana byggnader, som äro försedda med någon sorts eldstad. Bodarna nämnas, om ock i förbigående, ty i en stor del af dessa ha i senare tid eldstäder införts, men om en gårds öfriga byggnader är det knappast tal.

Det hufvudintryck man får, när man granskat dessa meddelanden om de skandinaviska byggnaderna, är egentligen, att det vore önskvärdt för att ej säga af behovet synnerligen påkalladt, att någon i en tysk tidskrift eller som bok framlade ett tämligen stort urval af bilder ur de skandinaviska tidskrifterna och ur friluftsmuseernas vägvisare, åtföljdt af en kortfattad saklig text. När intresset för husforskningen är så starkt i stigande i Tyskland, och när man redan äfven i så kortfattade skrifter, som de här omnämnda, gjort sig mödan att tillgodogöra sig skandinaviskt material, vore det klokt att lämna de tyska forskarna bättre kännedom om hvad vi för tillfället själfva uträttat till belysande af denna sida af den nordiska kulturen.

Den af Mielke författade skriften berör ej direkt husforskningen; dess bidrag till denna består egentligen i en samling afbildningar af allmogehus från olika delar af Tyskland. Den sysselsätter sig framför allt med den jord, på hvilken allmogehusen stå, de olika byformernas utbredning, karaktär och härkomst. I sitt företal klagar författaren öfver bristande förarbeten och omöjligheten att ännu lösa uppgiften. Det är i hvarje fall en fråga af grundläggande etnologisk

betydelse, som han här behandlat, en fråga, som med ifver borde upptagas till bearbetning öfverallt, där man ännu ej gjort det, ty med hvar dag, som går, förändras alltmer grundvalarna för jordäganderätten. Byarna förlora sin gamla karaktär, och deras kultur faller i glömska, blir åtminstone svårare för hvarje kommande generation att sätta sig in uti, om ej den nuvarande gör en verklig insats för att samla det ännu kanske rätt lätt åtkomliga materialet.

Med dessa rader har jag endast velat påpeka tillvaron af några tillgängliga skrifter med vetenskaplig karaktär från ett område af kulturhistorien som synes mig kunna påräkna det största intresset, nämligen hur vi människor under enkla förhållanden bott och haft det ordnadtt närmast omkring oss. —a—i.

Valdemar Lindholm, *Finnbyggare*. 205 s. 8:o. Stockholm 1908.

P. A. Lindholm, *Lappfolk* (Beijen pardnek). 165 s. 8:o. Göteborg 1908.

Två nya lappböcker, som visserligen till sin hela läggning äro att anse som skönlitterära verk, men som dock torde påkalla en recension äfven på denna plats, enär de också i större eller mindre grad afse att ge en framställning af lapparnas lif i äldre tider och i populär form skildra deras etnografiska egendomligheter. Detta är särskildt fallet med den förstnämnda boken, som i sin första, längre berättelse skildrar striden mellan Filip Hilduinen, »Lapplands första nybyggare», och skogslapparna i Lycksele lappmark under 1600-talets senaste decennier. I herr Lindholm seniors bok »Lappfolk» skildras en i mångt och mycket liknande strid mellan en lapp och en nybyggare, som — några årtionden senare — nedsatt sig på lappens land i dessa samma trakter.

Det, som mest intresserar lappologen i dessa båda böcker, är de prof på lappska diktning, som där meddelas. Det är känt, att hr Valdemar Lindholm i sin ägo har några hittills opublicerade uppteckningar af den bekante lappfödde prästen Anders Fjellner och af kommerserådet J. U. Grönlund, och dessa uppteckningar torde nu ha kommit till litterär användning i hans »Finnbyggare», kanske också i »Lappfolk». Det ligger naturligtvis helt utanför

ramen för denna recension att gå in på de estetiska moment, som författaren aflockat dessa gamla uppteckningar. För undertecknad gäller det här blott att undersöka, i hvad mån vår kunskap om den lappska folkdiktningen riktats genom förf:s arbete.

Vid en läsning af »Finnbyggare» mötes man öfverallt af dikter med fullt utbildad trokaisk meter och ett ganska högtflygande, romantiskt-poetiskt språk. Man läse t. ex. sid. 79 ff. och 108 (äfvén sid. 137 i »Lappfolk»)! I inledningen säger så författaren, att »de här återgifna profven af lappska skaldekonst med skäl kunna påstås vara fullt så äkta som en del af Elias Lönnrots Kalevalasånger», och de flesta läsare, som icke haft tillfälle eller lust att sätta sig in i frågan om dessa senare sångers äkthet eller icke-äkthet, måste väl då få den uppfattningen, att det är god och äkta lappska folkdiktning, som här lämnas allmänheten, om också formen blifvit retoucherad och förskönad (»formen är ej densamma, som i de kristna prästernas uppteckningar af de lappska sägnerna, men innehållet är lika», säger författaren själf).

För lappologen blir det dock något annat. Han möter här öfverallt toner, som han känner ur de hittills publicerade Fjellnerska uppteckningarna. Men han vet också, att det om en betydande del af dessa tyvärr gäller, att de icke äro äkta folkdikter, utan *litterära mystifikation*er, hopsatta af Fjellner själf efter finska mönster. I en liten skrift om »Lapparnes sång och poesi», Upsala 1906, har jag ganska utförligt framställt och, som jag hoppas, också fullt tillräckligt motiverat denna mening, och jag måste därför finna det förvånande, att herr Valdemar Lindholm icke med ett enda ord söker att gendrifva dessa grava anmärkningar mot den Fjellnerska »folkdiktningen». I stället säger han, utan någon som hälst bevisföring: »Lapparne voro ett skaldefolk, och de ha ägt en rik folkdiktning, hvaraf nu blott finnas få fragment kvar. Nåjrderna voro skalderna, som formade sägnerna i vers och diktade egna erfarenheter. Dikterna blefvo aldrig upptecknade, utan gingo ur mun i mun. Så förvanskades den ursprungliga formen, som helt säkert varit ungefär densamma som de finska runornas, och de berättelser, som fortlevat till vår tid såsom prof på lappska folkdiktning, blefvo blott

en svag efterklang af den ursprungliga dikten» (inledn. s. VII f.) Man slipper dock icke ifrån besvärliga anmärkningar blott genom att ignorera dem! Herr L. kan härvid icke anföra till sitt försvar, att han icke känner min nyssnämnda skrift, ty på ett par ställen har han själf använt min därstädes gifna öfversättning af ett parti af Fjellners dikt.

Af en annan art är den lilla renvallarlåten sid. 46 f., som ger ett helt annat och äkta intryck än de Fjellnerska dikterna. Till sin väsentliga del synes den vara ny, d. v. s. icke förut publicerad, och hör väl till de Grönlundska uppteckningarna från södra Lappland, något som äfven bestyrkes af språkformen i de två lappska raderna i början. Men midt i denna *sydlappska* dikt äro inskjutna några rader ur en känd visa från *Utsjoki* i finska Lappland. Såsom hemul för detta förfaringssätt åberopar sig författaren säkerligen på Lönnrot (jfr hans yttranden sid. VIII). Det må också gärna erkännas, att det i ett fall som detta kan vara relativt likgiltigt, om ett för litterära ändamål offentliggjordt prof på den lappska folkdiktningen är alldeles enhetligt eller sammansatt af ett par olika beståndsdelar, blott texten icke undergått några alltför starka förändringar och försköningar. Men det måste på samma gång kraftigt betonas, att *forskningen* har lika litet gagn af sådana medvetet kombinerade och bearbetade folkdikter, som den har af den tryckta Kalevala. Folkdiktsforskningen och därmed också folklifsforskningen kan icke använda andra än fullt äkta folkdikter, sådana som utan medvetna förändringar upptecknats ur folkets mun. Utan äkta material kan ju ingen få någon *sann* uppfattning af folklifvet eller hvad det än vara månde, och jag måste därför äfven här uppmana herr Lindholm att göra det Fjellnerska och Grönlundska materialet tillgängligt för vetenskapen, sedan han nu tillfullo använt det för sina egna litterära ändamål. Det har förmodligen så pass stort värde, att det icke går för sig att låta det förfaras.

Såsom folklifsskildring i allmänhet — fränsedt den litterära omklädnaden — står säkerligen »Lappfolk» högre än berättelsen i »Finnbyggare», hvilken utan tvifvel är alltför anakronistiskt hållen. Om dess författare haft tillfälle att fördjupa sig i de gamla papperen

rörande Lappland, hade han nog funnit, att det knappast går för sig att just till denna tid och denna plats förlägga en så dramatiskt tillspetsad strid mellan kristendom och hedendom, som han här gjort. I mång hundra år hade ju skogslapparna i dessa trakter — och författaren betonar uttryckligen, att hans berättelse just afser dem och inga andra — lefvat i intim beröring med de alldeles inpå dem boende bönderna, och då ha naturligtvis en mängd element ur den form af kristendom, som var rådande hos dessa, sipprat öfver till lapparna, liksom en hop förkristna religiösa element förut gått öfver till lapparna från de gamla nordborna. Magister Ericus, lapparnas omvändare i författarens berättelse, och Filip Hilduinen kommo därför ingalunda till Örträsk, som låg alldeles inpå den gamla bygden, såsom någon Livingstone och Stanley till hedningarna i det mörkaste Afrika, utan till ett sedan århundraden tillbaka väl förberedt fält. Sedan flera decennier hade det för öfrigt vid Filip Hilduinens ankomst funnits präst och en kraftigt verkande skola i Lycksele, alltså till och med *ofvanför* Örträsk.

Anakronismen i stort följes också af en del anakronismer i smått, som lätt hade kunnat undvikas. Hilduinens hustru kokar kaffe — i slutet af 1700-talet (s. 126). Baltzar Bäck, Jören Hansson och Karl Kröplin lefva och regera i Lappmarken ännu år 1674 (s. 99) — det var dock under 1600-talets första år, som deras verksamhet inföll. Birkarlarna handla ännu på 1670-talet på Lycksele marknad (s. 16), oaktadt till och med namnet birkarl redan flera decennier förut försvunnit ur de svenska häfderna. O. s. v.

Ännu värre onöjaktigheter finnas dock. Författaren vet inte ens rätt, hvar platsen för hans egen berättelse skall sökas, då han s. VI säger, att Örträsk kyrkoby icke längre tillhör Lappmarken. Visst gör den det! Han förväxlar tydligen Örträsk med Gråträsk uppe vid Pite lappmarks gräns. Och inte heller var Filip Hilduinen Lapplands första nybyggare (s. 133). Långt före hans tid hade nybyggen grundats både i Torne och Pite lappmarker, och till och med Turistföreningens resehandbok vet berätta, att Örträsk var det till åldern femte af Lapplands nybyggen. Icke kunna väl dylika in-
advertenser vara behöfliga för bokens litterära uppbyggnad. Alldeles

oförsvarliga äro de dessutom i ett verk, som uttryckligen vill bli ansedt äfven som en kulturhistorisk skildring.

Författarens autopsi rörande lapparna själfva synes också vara ganska svag. Eljes hade väl icke en så romantisk uppfattning af dem kunnat komma till synes, som den man finner på hans sid. 8. Betänkelig är likaledes en sådan — liten men betecknande — detalj, som att han kallar den lappska stolpboden, »njalla», för *suogne*, plur. *suogner* (s. 31), och tror, att *-r* här är ett svenskt pluralmärke. Annat att förtiga.

Såsom ofvan sagts, torde »Lappfolk» ur etnografisk synpunkt stå högre och vara pålitligare än herr Lindholm juniors bok. Icke håller den är dock fri från farliga anakronismer, hvilket äfven här beror därpå, att dess författare icke haft tillgång till de gamla lappländska papperen. Af dem ser man t. ex., att redan vid midten af 1500-talet de gamla lappska förnamnen voro fullständigt utdöda i dessa trakter och ersatta med de bland bönderna vanliga kristna eller nordiska namnen — äfven det ett godt bevis på intimiteten i förbindelserna mellan svenskar och lappar. Den rike »Sjallo Kaurason» i 1700-talsberättelsen »Lappfolk» hette således i själfva verket Anders Persson eller något dylikt, och hans sköna dotter »Tjelma» hette väl bara Kajsa eller Stina.

En svag punkt i de flesta lappberättelser är de lappska citaten — helt naturligt, då så många lappförfattare ingen lappska kunna. Herr Lindholm seniors *Beijen pardnek* (Solens söner) på »Lappfolks» titelblad är dock litet svårare än vanligt. *Beijen* är nämligen god sydlappska, men i det andra ordet är *p* norrbottenslappska och *k* finmarkslappska. Detta är fullkomligt detsamma som att i två ord röra ihop tyska, holländska och engelska. Det är nu visserligen så, att de många lappska orden och fraserna kraftigt bidraga till att ge framställningen den rätta exotiska lokalfärgen, men de böra nog i alla fall om möjligt vara äkta vara, ty annars blir lokalfärgen både fläckig och randig vid första lilla regndroppe.

K. B. Wiklund.

Svenska Museimannaföreningens tredje årsmöte 1908.

Denna förening, som är en sammanslutning mellan personer, hvilka i egen-
skap af föreståndare eller tjänstemän arbeta eller hafva arbetat vid
svenska museiinstitutioner, höll sitt första årsmöte i Göteborg febr. 1906, sitt
andra i Stockholm i samband med Nordiska Museets öppnande juni 1907.
Föreningens styrelse, som äfven i år omvaldes, utgöres af riksantikvarien O.
MONTELIUS, ordförande, intendenten G. UPMARK, sekreterare, och dr OSCAR
ALMGREN, skattmästare. Till lokalbestyrelse för nästa möte, som skall hållas
i Lund nästa sommar, utsågos intendenten G. KARLIN och dr OTTO RYDBECK.

Bland det, som förekommit under mötet, må nämnas följande. I frågan
om museernas förhållande till vetenskapligt skolade studerande beslöt mötet
på initiativ af Nordiska Museets styresman dr BERNHARD SALIN att göra
följande uttalande:

Museimannaföreningen uttalar såsom sin åsikt, att största möjliga
tillmötesgående alltid bör visas vid studerandet af samlingarna, samt att
ej blott hvarje museum bör vara så organiseradt, att museets föreståndare
äger rätt att utan sin styrelsens hörande och således utan tidsutdräkt
tillåta museimän och forskare att studera och afbilda museet tillhöriga
föremål, då sådant ej hindras af gällande lag, utan äfven önskvärdheten
af att det kulturhistoriska material, som hamnat i enskild ägo, måtte af
innehafvaren vid förefallande behof ställas till forskningens tjänst.

Med anledning af ett föredrag af amanuensen T. ARNE om *fornminnes-
vården*, där han fick tillfälle att tangera alla de för tillfället inom musei-
mannavärlden aktuella frågorna, utspann sig en liflig diskussion. Därunder
framhölls bland annat önskvärdheten af att mera betydande fasta fornminnen
komme i offentlig ägo, statens eller fornminnesföreningarnas. Öfver hufvud
taget vore *konserveringsfrågan* den mest trängande, och därvid hade man
ej blott att tänka på fasta fornminnen från olika tider utan ock på mängden
af till museerna samlade fornsaker och etnologiska föremål. På grund af denna
saks stora vikt och betydelse beslöts att i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala
önskvärdheten af statens medverkan för åstadkommande af dylik konservering.

Amanuensen vid Nationalmusei konstafdelning KARL WÄHLIN höll vidare ett föredrag om *huru man borde tillmötesgå krafven på ökad utrymme för svenska statens egna samlingar af konst- och kulturföremål*, tryckt i sin helhet i Stockholms Dagblad för den 23—25 aug. 1908. Han gjorde sig till målsman för en lösning af följande beskaftenhet: 1) Konstindustrisamlingarna bilda ett museum för sig och förläggas till en särskild byggnad. 2) Nationalmuseibygnaden upplåtes för målnings- och skulpturgallerier samt för handteknings- och gravysamlingen. 3) I anslutning till densamma uppföres en nybyggnad för konstgalleriernas moderna afdelningar, hvilken tillsammans med hufvudbyggnaden bildar ett slutet komplex. Därjämte lämnade han en detaljerad plan öfver, huru nationalmuseibygnaden med den nya tillbyggnaden borde disponeras. Han utgick därvid från att Statens Historiska Museum skulle flytta bort, att de nuvarande samlingarna, utom konstslöjdafdelningen, skulle sammanhållas, att sådana, hvilka hittills försummats, som t. ex. gips-samlingen, skulle ansegligt förökas, och att studiesalar med bibliotek borde anordnas. Det nuvarande ögonblicket vore enligt föredragandens mening synnerligen gynnsamt för en lösning af frågan.

Att amanuensen Wählin härmed upptagit ett aktuellt ämne till behandling, framgick af den följande lifliga och sakrika diskussionen.

Amanuensen FOLCKER fann det Wählinska förslaget beträffande konst-samlingarnas ordnande beaktansvärdt såsom mera grundadt på verkligheten än andra framkomna förslag. När Sverige har ett sådant konsttempel som Nationalmuseum, bör icke detta öfvergifvas, utan en utvidgning ske på dess grund. Detaljdispositionen af utrymmena kunde dock underkastas en del modifikationer.

Amanuensen BRISING utgick ifrån att nutida konst fordrar nutida ram, och att den aldrig kan försonas med det preussiska stilidealet på 1850-talet. Krafvet på ett nationalgalleri är oundgängligt. Den gamla konsten har emellertid också anspråk på att behandlas med hänsyn, särskildt när det gäller sådana pärlor, som vi verkligen äga.

Det går icke att i Nationalmusei byggnad göra alldeles förstklassiga anordningar, äfven om belysningen i öfversta våningen är relativt god; den är i alla fall för litet varierad. Och i mellersta våningen kunna inga taflor hängas. Härom borde för öfrigt konstnärliga sakkunniga tillfrågas.

Krafvet på ett nationalgalleri gör sig först och främst gällande; där-efter krafvet på ett konstindustrimuseum. Det vore tänkbart att uppföra en ny byggnad i närheten af den gamla, men detta vore dåligt och någon försoning i arkitekturen otänkbar. För öfrigt vore en skilsmässa mellan ny och gammal konst icke önskvärd. Det har varit och är en nära förbindelse mellan svensk och utländsk konst. Vi äro skyldiga att gifva dessa skatter den bästa tänkbara boning, ifall vi icke vilja bli ansedda som barbarer. Bäst vore

bygga ett helt nytt konstmuseum, där nationalgalleriet bildar den centrala punkten och de öfriga konstsamlingarna hedersvakt kring den svenska konsten.

Den mest praktiska lösningen är ett nytt konstmuseum och den mest konstnärliga lösningen att förlägga detta på Skeppsholmen. Tomten har ett stort värde, men icke bara ett materiellt utan ock ett konstnärligt. Här får icke bli några baracker eller hyreskaserner. Vi ha rättighet fordra, att man icke fördärfvar en af landets vackraste platser af ekonomiska skäl. Ett svenskt konstmuseum där med anläggningar vore ett nationalmonument bättre än alla statyer och segerkolonner. Det vore en uppgift, värd de största offer från enskildas och statsmakternas sida.

Svårigheterna att af Nationalmuseum göra ett historiskt museum äro däremot öfverdrifna. Genom utgallring ur konstafdelningen af de historiska tafflorna skulle detta museum vinna i värde. Hvad dekorationen beträffar, passar Gustaf Vasas intåg bättre i ett historiskt museum än i en hall för antika skulpturer. Däremot är det alls icke önskvärdt, att Djurgården belamras med nya byggnader. Ett historiskt museum behöfver icke nödvändigt ligga på två stegs afstånd från Nordiska Museet; det behöfver icke skämmas öfver grannskapet till ett svenskt konstmuseum. Ett nytt historiskt museum är endast ett surrogat för tillfället; ett nytt konstmuseum medför frågans fullständiga lösning.

Kammarherre CARL LAGERBERG fann det Wåhllinska förslaget äga förtjänten af att vara utförbart, ty hvarje erfaren museiman inser, att Nationalmusei utrymmen ej äro lämpade för det historiska museet. Han önskade att gränser skulle dragas upp mellan de olika museernas verksamhetsfält; i synnerhet vore det svårt att dra gränsen för ett konstindustrimuseum, som enligt hans mening borde vara en förebildsamling med praktisk pedagogisk uppgift utan kulturhistoriska interiörer.

Intendenten G. KARLIN ansåg, att det vore viktigare att lägga an på anskaffandet af nytt och rikligt studiematerial än på byggnader.

Dr SUNE AMBROSIANI menade, att det största värdet med flyttningen af Statens Historiska Museum låge däri, att detta i sin nya byggnad kunde bli, särskildt ur konserveringssynpunkt, modernt utrustadt samt få behöfliga utrymmen, att de klassiskt arkeologiska samlingarna i konstafdelningen borde göras till en komparativ, med Statens Historiska Museum förenad samling, att gravyr- och handteckningssamlingarna borde afskiljas för att införlifvas med ett nytt institut efter mönstret af Konstindustrimuseets i Berlin bibliotek, att Nationalmuseets nuvarande byggnad skulle innesluta endast konsthistoriska samlingar, samt att ett modernt konstgalleri borde uppföras.

Intendenten GUSTAF UPMARK ville bibehålla Nationalmusei konstafdelning (måleri, skulptur och handteckningar) i den nuvarande byggnaden. Statens Historiska Museum skulle, såsom man hoppades, förläggas till en ny byggnad nära Nordiska Museet. Nationalmusei konstslöjdafdelning borde förenas med

Nordiska Museets afdelning för de högre stånden till ett nytt museum i en ny byggnad, äfven i närheten af Nordiska Museet. Därigenom skulle också ökad utrymme beredas Nordiska Museets andra afdelningar.

Intendenten RUDOLF CEDERSTRÖM framhöll nödvändigheten af att man framför allt, innan man började bygga nya dyrbara byggnader, uppdroge gränser mellan de olika museerna och efter dessa gränser fördelade materialet, så att man verkligen visste, för hvilken uppgift man skulle bygga. Förr hade man tyvärr gått en motsatt väg, som ju visat sig vara mycket opraktisk och orsaken till flera af de svårigheter, som nu måste lösas.

Resultatet af den långa diskussionen blef följande af en delegation redigerade uttalande:

En fullt rationell lösning af museibygnadsfrågan för statens samlingar af konst och af historiska och arkeologiska föremål fordrar visserligen uppförandet af två nya särskilda byggnader, men då detta skulle kräfva ansenliga summor, som man har föga utsikt att för närvarande erhålla, vore det för en snabb lösning af frågan nödvändigt, att Statens Historiska Museum flyttade ur Nationalmusei byggnad och erhöle en egen, hvilken ej kunde behöfva den monumentalitet, som en ny byggnad för konstsamlingarna fordrade. Inom den nuvarande Nationalmusei-byggnaden kunde därefter ett något mer tillfredsställande utrymme beredas för de nuvarande konstsamlingarna, hvarvid ett högst betydligt större utrymme måste afses för direkta studiesamlingar och sådana anordningars införande, som vid utlandets större studiesamlingar möjliggöra en vidsträcktare användning af studiematerialet.

Då samlingen af den lifskraftiga svenska moderna konsten ökas hastigare än andra afdelningar af museet, torde inom en icke alltför aflägsen framtid ett hem för denna afdelning böra beredas i en nybyggnad af måttliga proportioner å det fria utrymmet närmast öster om den nuvarande byggnaden antingen sammanbyggd med denna eller fri, och kunde därigenom den moderna konsten blifva på ett modernt och värdigt sätt utställd.

Utom dessa förhandlingar hann mötet på lördagen med att under öfverintendenten dr J. BÖTTIGERS sakkunniga ledning bese konstsamlingarna i festvåningen å Stockholms slott. — Under söndagen företogs gemensamt med medlemmar af Svenska Fornminnesföreningen och af det första mötet för svensk folkkunskap en angenäm utfärd till Skokloster och Sigtuna.

Första mötet för svensk folkkunskap.

Mötet öppnades måndagen den 24 augusti 1908 kl. 10 f. m. i Nordiska Museets föreläsningssal af dr Bernhard Salin, som önskade de närvarande välkomna, därvid erinrande om, att sedan nu Nordiska Museets samlingar åter voro tillgängliga för allmänheten och detta museum jämte Statens Historiska Museum innehölle studiematerial för hela Sveriges utvecklingshistoria vore det på tiden, att vänner af svensk folkkunskap samlades för att diskutera frågor af gemensamt intresse.

Sedan valdes bestyrelse — ordf. Oscar Montelius, vice ordf. Bernhard Salin, sekr. Edvard Hammarstedt, vice sekr. Gustaf Upmark.

Genom cirkulär, hvilkas utsändande begynte i början af maj, hade personlig inbjudan till deltagande i mötet utgått till omkring hundra personer, men naturligen hade ej alla tillfälle att bevista detsamma. Närvarande voro följande 59 personer:

Redaktör Gust. A. Aldén, Sthlm.	Kyrkoherden Ant. Flentzberg, Mariefred.
Fil. dr Oscar Almgren, Sthlm.	Ingeniören A. Friberg, Jönköping.
Fil. dr Sune Ambrosiani, Sthlm.	Amanuensen Louise Hagberg, Sthlm.
Stadsnotarien Nils Andersson, Lund.	Konstnären Gunnar Hallström, Björkö.
Konstnären Gustaf Ankarcrona, Leksand.	Fil. dr Edv. Hammarstedt, Sthlm.
Lektor E. O. Arenander, Ultuna.	Folkhögskoleföreståndaren Hans Hansson, Gamleby.
Amanuensen T. Arne, Sthlm.	Fil. kand. T. Hellman, Uppsala.
Fil. dr I. Arwidsson, Uppsala.	Friherre O. Hermelin, Stocksund.
Fru M. Asp, Sthlm.	Fil. dr O. Janse, Sthlm.
Fil. dr Ruben G:son Berg, Djursholm.	Folkskolläraren Levi Johansson, Fyrås, Jämtland.
Tandläkaren G. Blomgren, Borås.	Fil. stud. Arv. Julius, Uppsala.
Lektor Erik Brate, Sthlm.	Intendenten G. Karlin, Lund.
Amanuensen Elsa Broman, Sthlm.	Amanuensen Nils Keyland, Sthlm.
Amanuensen Gerda Cederblom, Stockholm.	Kammarherre Carl Lagerberg, Gtbrg.
Professor Axel Erdmann, Uppsala.	Fil. dr Sven Lampa, Uppsala.
Fil. kand. Torsten Ericsson, Grenna.	

- Grefve Eugène Lewenhaupt, Säbylund, Närke.
 Amanuensen Anna Lewin, Sthlm.
 Amanuensen Visen Lewin, Sthlm.
 Biblioteksamanuensen Oskar Lundberg, Uppsala.
 Professor J. A. Lundell, Uppsala.
 Professor Fr. Löffler, Djursholm.
 Riksantikvariern Oscar Montelius, Sthlm.
 Fil. kand. Gabriel Nikander, Malm, Finland.
 Intendenten A. Nilsson, Sthlm.
 Professor Adolf Noreen, Uppsala.
 Ingenjören A. V. Palm, Hernösand.
 Kapten A. Qvistgaard, Hulevik, Småland.
 Direktör E. Rosenlind, Sthlm.
 Fil. dr G. Rudberg, Uppsala.
- Fil. dr O. Rydbeck, Lund.
 Nordiska Museets styresman Bernhard Salin, Sthlm.
 Amanuensen Bror Schnittger, Stockholm.
 Öfverdirektör Karl Sidenbladh, Sthlm.
 Amanuensen Laura Stridsberg, Sthlm.
 Doktorinnan Maria Stridsberg, Sthlm.
 Fil. stud. Ragnar Sturzen-Becker, Sthlm.
 Amanuensen C. W. v. Sydow, Lund.
 Domkyrkosysslomannen N. J. Söderberg, Uppsala.
 Fil. kand. A. Uggla, Jönköping.
 Intendenten Gustaf Upmark, Sthlm.
 Intendenten P. G. Wistrand, Sthlm.
 Professor Sam Wide, Uppsala.
 Fil. kand. O. Wieselgren, Sthlm.

Därjämte deltog prof. Logeman från Gent som gäst i förhandlingarna.

Till hedersledamot utsåg mötet f. d. riksantikvariern Hans Hildebrand samt afsände ett telegram till rektor F. Nordin i Vänersborg, som nyligen genom en olyckshändelse blifvit svårt skadad under en forskningsresa.

Hr ALMGREN höll härefter föredrag om *förhistoriska hustomningar i Uppland*. Han hade begärt plats för detta ämne på en allmän sammankomst, enär här föreläge ett fall, då samarbete mellan arkeologer och etnografer vore nödvändigt för att lösa frågorna.

Föredraganden hade på de sista åren undersökt rester dels af en bronsåldersstuga vid Boda i Breds socken nära Sagån, dels af tre järnåldershus vid Källberga och Happsta i Alunda socken.

Bronsåldersstugan, hvars upptäckt föranleddes genom fyndet af ett märkligt spänne från bronsålderns 4:de period, hvilket legat i ett lager af bränd lerklining, utmärktes af ett som golfyllnad anbragt stenlager af oval form (9,5 × 7 m.); ingången syntes ha varit midtpå södra långsidan. Formen öfverensstämmer alltså med den bekanta husurna från bronsålderns 5:te period, som riksantikvariern Montelius 1890 påträffat vid Stora Hammar, Hammars socken i Skåne. Härden, en cirkelrund grop af 1¹/₄ m:s tvärsnitt, låg något öster om midten.

Af järnåldersgrundvalarna i Alunda var särskildt en af stort intresse, enär här påträffades fyra stora och djupa, stensatta hål för de grofva stolpar, som uppburit taket. De bildade en rektangel med härden i midten. Vid

husets ena långsida midtför härden funnos två mindre stolphål med en läggning af fyra stenplattor emellan; här har troligen högsätet varit. Väggarna utmärktes i detta liksom i de andra båda husen af en enkel rad stenar, föga uppstickande öfver marken; förmodligen ha de utgjort stöd för syllarna. Gaffarna voro dock något rundade. Inga som helst fynd anträffades inom dessa tomtningar, så att en närmare datering af dem är tyvärr omöjlig.

Efter föredraget yttrade sig hrr Hermelin, Arne, Montelius, Karlin och Hansson.

Därpå lämnade herr HAMMARSTEDT en redogörelse för *tidigare folk-lifsforskning*, för så vidt denna framträdte inom den tryckta litteraturen.

Ett af hufvudsyftena för detta första möte för svensk folkännedom vore att utreda hvad som redan gjorts i svensk folklifsforskning för att tillse, huru det samlade förrådet borde bäst förvaltas, utnyttjas och förkofras.

Det syntes därför föredragshållaren vara anledning att kasta en hastig blick tillbaka på den svenska folksedforskningens historia. Centralmuseet för svensk etnografi, Nordiska Museet, hade såsom fjärmaste gräns för sin samlarverksamhet satt 1500-talets ingång. Talaren ville utgå från samma tid och begynna sin historik med Olaus Magnus, hvilkens »*Historia de gentibus septentrionalibus*» kanske mer än någon annan bok en gång spridt kunskap om svenska folkets lefnadssätt och seder kring världen. Talaren öfvergick sedan till »*Atländs*» författare Olof Rudbeck d. ä., hvilkens bild konstnären ställt såsom Olaus Magnus' motsvarighet vid Nordiska Museets portal. Sedan han i största korthet påpekat såväl förtjänsterna som felen hos dessa bägge författare, framhöll föredragaren det önskliga i, att en kulturhistorisk-etnografisk excerptsamling ur »*Atländ*» utgäfvos. Hvad Olaus Magnus' bok beträffar, vore en svensk tolkning omsider igångsatt. Efter att vidare hafva erinrat om Gustaf II Adolfs minnesvärda förordning om tillvaratagande af alla uppgifter rörande vårt folks lif, seder och historia, öfvergick talaren till 1700-talet. Detta skilde sig från föregående århundraden genom sin kritiska metod. Redan i början af århundradet utkommo på latin några akademiska afhandlingar, hvilka vore värda att såsom källskrifter öfversättas och ånyo utgifvas. Det är dock den store naturforskaren Linné, som äfven på vår inhemska folklifsforsknings område blir epokgörande och som lägger grunden för en rationell svensk folkännedom. Han förstod att med en god forskningsresandes objektivitet se äfven sitt eget land och folk. Denna egenskap utmärker redan hans lappska resa 1732 och gör alla hans resebeskrifningar till ovärderliga fyndgrufvor för svensk folkkunskap. Föredragaren omnämde sedan Linnés lärjungar Kalm och Tidström, hvilka gingo i sin läromästares spår, och erinrade om den mängd af för vår folkännedom mer eller mindre värdefulla ortbeskrifningar, som genom Linnés väckande inflytande sågo dagen. Såsom några de viktigaste folkskildrarna från senare hälften af 1700-talet nämndes Lenæus, Hülphers, Wal-

lensteen och framför andra Gaslander. I början af 1800-talet kom romantiken med nya ungdomliga impulser äfven inom folkforskningen. Men samtidigt gjorde sig ock ofta en från vetenskaplig synpunkt sedt alltför stor subjektivism gällande. Det var framför allt den muntligt bevarade folklitteraturen, som blef föremål för denna tids forskningsintresse. Bland de betydelsefullaste frukterna af denna riktning nämndes Afzelius' »Svenska folkvisor» och Arwidssons »Svenska fornsånger». Denna af en stark litteraturhistorisk tendens präglade andeströmning i början af 1800-talet sträcker för öfrigt sina rotskott ända fram till vår tid. Utom för folkdiktningen bibehöll man ock under början af 1800-talet fortfarande intresset för folkdräkterna. Men åt allmogens sociala förhållanden, sysslor och näringar, bostad och boningssätt, världsåskådning och psykologi ägnade man föga uppmärksamhet. Inemot och omkring medlet af 1800-talet förspörjes dock ett omslag. År 1842 begynner en af århundradets förtjänstfullaste svenska folklifsforskare, Richard Dybeck, att utgifva tidskriften Runa. Samma år utkom ock första delen af Holmbergs Bohusläns beskrifning, och fem år därefter Lovéns värdefulla bok om folklivet i Skytts härad. Från 1850-talet nämndes Rääfs bekanta beskrifning öfver Ydre härad samt Axelssons reseanteckningar från Värmlands och Västerdalarnes vildmarker. År 1860 utkom Djurklous lilla bok om Närkes folkspråk och folklif, märklig dels för den alltför betydande plats folkmålet redan här får intaga vid sidan af folklifsskildringen, dels, och än mer, för sitt företal, hvar till föredragaren i det följande ville återkomma.

Till 1860-talet hör vårt mest betydande arbete i inhemsk etnografi, nämligen Hyltén-Cavallius' bok om Varend och Virdarne, hvars första del utkom 1864. Här mötte omsider en verklig genomförd etnografisk ortbeskrifning, som sökte framställa folklivet från dess alla sidor i full jämvikt och i verklig etnologisk belysning. Genom denna sin etnologiska metod hade Cavallius' bok blifvit mer än en ortbeskrifning, den hade i viss mån blifvit en svensk etnografi, och den vore en källskrift af betydelse för hela den allmänna etnologien. Det var ock Hyltén-Cavallius, som först väckte förslag om bildandet af ett svenskt folkmuseum, en tanke, som sedan af Artur Hazelius utfördes i de storslagna dimensioner, som Nordiska Museet nu ter. Bland författare på den inhemska folkkännedomens område efter Hyltén-Cavallius nämndes Rietz, hvilken dialektlexikon innehåller en rikedom af uppgifter, samt Hofberg och den alltför förbisedde F. Arosenius. Under 1870-talet fortsatte Djurklou sitt berömvärda författarskap. Jämte honom framträdde först nu i tryck Per Säve och Bruzelius. Glömmas finge ej heller Broberg, hvilken med sin bok om folkmedicinens vidskepelser gör ett försök till komparativ behandling af en grupp folktrösföreteelser. Från samma årtionde daterar sig ock det första och hittills enda försöket till en allmän svensk folkbeskrifning, men detta härleder sig icke från en svensk utan från en

främling — den bekante engelske björnjägaren Lloyd. Bland 1880-talets författare nämndes Hofberg, Sundblad och framför andra Eva Wigström och Bondeson. Tvenne allmogemän af förtjänst för folkforskningen nämndes ock, nämligen byskomakaren Jonas Stolt och metallarbetaren G. Eriksson. Särskildt vore den senares uppteckningar, såsom helhet betraktade, af etnologiskt värde.

Talaren slutade sin historik med att framhålla, att det var om dem, som fullgjort sin lifsgärning, och om gångna århundradens litteratur han velat erinra. Det vore hans önskan, att man droge lärdom af det förflytnas såväl förtjänster som fel. Såsom en första slutsats framginge härvid, att folkkänedomens måste hålla sig strängt vetenskaplig och icke låta vare sig politiska eller estetiska hänsyn inverka på fakta och resultat. Ser man på de tider, som ligga oss närmare, växer svårigheten att dana sig ett opartiskt och objektivt omdöme. Under senare årtionden hade tvenne strömningar herskat på folkforskningens område: den litteraturhistoriska och den filologiska. Bägge lede af ensidighet. Folklifvet måste tagas såsom en enhet; det vore folksjälens i sin helhet, som såväl den allmänna som den inhemska folkforskningen ville lära känna för att uttrännsaka dess biologiska utveckling genom tiderna.

Se vi tillbaka på de sistförflytna århundradenas folkforskning i vårt land, finna vi, att denna hela tiden, med ytterst få undantag, resulterat i materialsamlingar. Detta materialsamlade måste fortsättas energiskt. Talaren anförde här Djurklous förut antydda uttalande: en allmän bouppteckning öfver den ännu behållna återstoden från forna tider måste ske i alla landsändar, men vid sidan af den rent historiska forskningen måste följa en naturhistorisk och psykologisk utredning af folkandans utveckling och olika uppenbarelseformer, och härvid borde undersökningen utsträckas till en jämförelse med motsvarigheter hos andra äfven de mest åtskilda folk. Så långt enligt Djurklou. För öfrigt hade redan Linné med sin omfattande och klarsynta intelligens anat den komparativa metodens användbarhet äfven på folkforskningens område, och bland senare folklifsforskare hade t. ex. en Rääf insett, att vetenskapen om folkets tro och diktning vore fullt berättigad till en plats bredvid andra akademiska läroämnen. För att bli en verklig vetenskap måste emellertid folkkänedomens bringas i system och härför kräfdes tillämpning af en omfattande komparativ metod. Visserligen kunde äfven de enstaka iakttagelserna hafva sitt intresse, men först genom att ställas i jämförelse och samband med beslätade företeelser på andra håll såväl inom som utom vårt land erhöles de sin rätta vetenskapliga betydelse. Den nya etnografiens grundregel är att se i sammanhang. Ett system, om ock blott ett artificiellt, vore för öfrigt äfven behöfligt för ett metodiskt samlande. Utan system blefve nämligen samlandet godtyckligt eller beroende af slumpen, och fara vore, att mycket af vikt förbisåges och försumrades. Genom de jätte-

framsteg, den allmänna etnologien under de senare åren gjort, vore ock utsikterna till en tillfredsställande lösning af vår inhemska etnologis problem större än någonsin. Men ville man nå fram till ett verkligt naturligt och vetenskapligt system, vore det nödigt, att materialet, i den mån det förvärfvades, blefve lättillgängligt för forskare. Samlandet och den vetenskapliga behandlingen måste gå hand i hand. Detta kunde endast ske genom centralisation. Vi behöfva, menade talaren, ett centralarkiv i ord och bild för kännedom om vårt folks lif och lefverne, och vi behöfva äfven en centraltidskrift för inhemska folkkunskap. Och detta centralisationsarbete måste sträcka sig till alla sidor af svenskt folklif utan att omhulda någon särskild sida på de andras bekostnad. Först på denna väg kunna vi nå fram till det stora verk om vårt folks lif, på hvilket vi ännu alltjämt vänta.

Middagssammanträdet hölls å Statens Historiska Museum. Herr MONTELIUS redogjorde för *handelsvägarna mellan Östersjön och Medelhafvet under århundradena före Kristi födelse*. Då föredraget är tryckt i Nordisk Tidskrift för innevarande år, är ett referat af detsamma här öfverflödigt.

Efter föredraget yttrade sig herr Wide och föredraganden.

Herr RYDBECK redogjorde sedan för den metod, han använt för att tillvarata romanska målningar å puts och förevisade prof på resultaten. I Vallkärra kyrka nedtogos romanska målningar, som påträffats bakom korhvalvet, då detta nedrefs hösten 1906. Det tillgick sålunda, att ett starkt papper medelst hveteklister fästades vid det stycke af målningen, som skulle lösgöras, och hvars storlek lämpligast uppgick till $\frac{1}{4}$ kv. m. Härpå sågades en fåra genom putsen rundt om detta stycke, hvarpå man med knif eller sågklinga lossade det yttre putslagret, hvarå målningen anbragts, från det inre å väggen kvarsittande. För att taga emot målningen, då denna lossnade, hölls en styf pappskifva spänd emot denna, så att putslagret föll ned mot skifvan med målningen nedåt. Härpå göts ett lagom tjockt gipslager ofvanpå den nu frigjorda målningens putssida, hvarefter, sedan gipsen stelnat, papperet lösgjordes från färgytan, och klistret så vidt möjligt aflägsnades. Sedan måste målningen prepareras med klorkalk för att förhindra mögel i den tilläfvventyrs kvarsittande klistermassan. — På detta sätt nedtogos målningarna i koret, hvilket var nödvändigt, enär kyrkan hela vintern stod utan tak.

Herr Montelius yttrade sig efter redogörelsen.

Därefter besågs Statens Historiska Museum i smärre grupper under ledning af museets tjänstemän.

Aftonsammanträdet inleddes med en föreläsning af herr LUNDELL om *klassifikationsproblem inom folketro och folkdiktning*.

Talaren framställde ett i detalj utarbetadt system, enligt hvilket han ansåg, att folkkunskapsmaterialet borde ordnas, men skulle det föra allt för vida att i sin helhet anföra det. Här bör dock framhållas, att talaren

uppdelade folkkunskapen i tvenne stora områden: det materiella och det psykologiska. Särskildt inom den senare afdelningen fann han klassifikationsproblemet falla. Af den följande detaljframställningen framgick, att systemet hvilade på grundvalen af vetenskapens nuvarande ståndpunkt, och att den, som skulle ordna in nyinkommet material eller bruka det redan ordnade, måste känna denna vetenskapliga ståndpunkt.

Efter föredraget yttrade sig herrar Hermelin och Salin, hvilken senare redogjorde för de principer, som tillämpats vid ordnandet af Nordiska Museets folkloristiska samlingar, och framgick häraf, att man här bemödat sig att så vidt möjligt frigöra sig från vetenskapliga teorier, enär dessa växla. Man hade sökt finna ett system så förutsättningslöst som möjligt, hvarför här kommit till användning mest yttre kännetecken.

Efter ett yttrande af herr Lundell, att han ansåg de båda afhandlade systemen delvis täcka hvarandra, uttalade sig herr Noreen till förmån för den vid Nordiska Museet använda metoden, hvarefter yttrade sig herrar Hammarstedt och Salin.

På tisdags morgon öppnades förhandlingarna ånyo. Herr ARNE talade om *Sveriges förbindelser med Orienten under vikingatiden*. Jämte de skriftliga källorna — ryska, arabiska, byzantinska, isländskt-fornnorska, västerländska på latin affattade, samt en del svenska runstenar — lämna oss de arkeologiska fynden i Sverige och Ryssland värdefulla upplysningar om förbindelserna under vikingatiden och den äldre medeltiden mellan Sverige å ena sidan samt Ryssland och dess grannar i öster och söder å den andra. I Sverige, och särskildt då på Björkö i Mälaren, på Gottland samt i Norrland, ha rika fynd gjorts af föremål, hvilka i regeln tillverkats i Ryssland eller öfver Ryssland importerats till vårt land. I Ryssland ha på många håll, t. ex. i guvernementen Smolensk, Petersburg, Wladimir, Kiew, anträffats svenska föremål och på ytterligare en mängd orter saker, som likaledes anträffas i Sverige och — det bör tilläggas — Ungern. Svenska krigare och svenska köpmän ha tydligen på sina skepp trängt fram utefter Dnjeper och Wolga och på olika håll anknutit förbindelser. En analys, som föredragshållaren företagit af en del af dessa i svensk jord funna föremål, visar, att de äro tillverkade i eller stämplade af inflytelser från Byzans, Persien under det arabiska, af sassanidisk kultur präglade kalifatets tid, Östryssland med dess finska folk och slutligen Kina, hvars inflytande sträckte sig till Ural och Khanater öster om Aralsjön. Byzantinska äro säkerligen en mängd djur och växtmotiv (palmett), som funnits t. ex. på byzantinskt område, i Ryssland (guv. Wladimir och söder om Ladoga) samt på Gottland, byzantinsk äfven den öfvervägande mängden af äldre kristna kors och enkolpier af silfver. Säkerligen ha en del svenskar i sydost blifvit omvända till kristendomen. Persiskt-arabiskt är lifsträdsmotivet, som återfinnes å föremål från Björkö och Södermanland liksom i Ryssland, särskildt i

Kaukasus, samt i Ungern. Till detta senare land trängde äfven orientaliska inflytelser från södra Ryssland genom den magyariska invandringen. Från det arabiska kalifatets tid och område härstammar ett i en gottländsk graf funnet glaseradt lerkärl. På kinesiska förebilder gå säkerligen motiven å en del bältebeslag tillbaka, hvilka funnits på Gottland och i Södermanland liksom i Ryssland och i västra Sibirien. En plats, där svenskarna särskildt gjorde bekantskap med Orientens alster, var tydligen staden Bulgar nära Kamas utflöde i Volga, ej långt från det nutida Kasan. Af största vikt för förståelsen af den svenska kulturen under vikingatiden och den äldre medeltiden är kännedomen om de samtida förhållandena i Ryssland och Orienten. Orientaliska djur- och växtmotiv samt geometriska ornament från österlandet återfinnas äfven å våra äldsta kristna dopfunter m. fl. föremål. Sverige var för omkring 1000 år sedan betydligt mindre utsatt för inflytelser från västerlandet än Norge och Danmark, och dess kultur hänger nära ihop med den på andra sidan Östersjön, i förhållande till hvilken den varit både gifvande och tagande.

Därefter yttrade sig utom föredragshållaren hrr Montelius och Lundell.

Det andra föredraget hölls af herr RYDBECK, som resumerade sina undersökningar vid *Skanör slott*. Borgplatsen består af en kulle, omgifven af två ringgrafvar. Kullen är till stor del på konstlad väg uppförd och detta af dåligt material, som förr eller senare måste sjunka samman, så att de å densamma uppförda byggnaderna skulle blifva utsatta för starka sättningar. Här låg endast ett stenhus 16 m. långt och 8 m. bredt och därjämte kring gårdsplatsen flere hus af trä eller korsvirke. Stenhuset var troligen byggdt på 1200-talet och hade öfvergifvits under början på 1400-talet, då Falsterbo vuxit om Skanör i betydelse. Så redogjordes för de viktigaste lösa fynd, som kommit fram under gräfningarna; därvid omnämndes bland annat en stor samling skattemärken med ett helt system af olika beteckningar och lämnades en skildring från stadens glansperiod, då den för sillfiskets skull var mycket besökt af främlingar.

Hrr Lagerberg och Ambrosiani yttrade sig med anledning af föredraget.

Efter en kort frukostrast höll fröken CEDERBLOM föredrag om *några af våra äldsta spånadsredskap och deras ättlingar*. Föreläsarinnan påvisade med stöd af en samling fotografier, hurusom de äldsta spånadsredskapen såväl i gamla som nya världen ägt en påfallande likhet. Spånkåppen, spinnkroken och sländan torde i nämnda ordning varit i bruk. Vid användning af sländan begagnades äfven ett käppliknande tottaträ som fäste för linet. Från sländan och tottaträt har sedan spinnrocken utvecklats sig. När de första hjulrockarna kommo i bruk i Sverige är ännu outredt, men antagligt är, att de voro kända redan under medeltiden. Att en del asiatiska långrockar äga starkt släktttycke med de europeiska är påfallande. Å den moderna spinnrocken ersätter rock-

hufvudet tottaträt. De i landet allmännast förekommande rockhufvudena förete äfven likhet med de käppliknande tottaträna, men å Sveriges ostkust å en smal kustremsa från Kalmartrakten till Haparanda finnas dock rockhufvuden, hvilka ej kunna härledas från de käppliknande tottaträna. Dessa plana rockhufvuden hafva utvecklats från ett plant tottaträ, anträffadt i Finland, Ryssland och Sibirien. De svenska plana rockhufvudena äro sedan gammalt använda såsom fästegåfvor och dekorativt sedt bland det yppersta, som af allmoge frambragts.

Efter föredraget yttrade sig hrr Karlin, Hansson, Hermelin och Levi Johansson.

Därefter talade herr KEYLAND om *Värmlandsfinnarna*. Talaren redogjorde först för finnarnas invandring och bosättning och anförde från nybyggarlifvets första skede en del ännu fortlefvande sägner, hvilka trots sin med tiden förändrade gestalt gåfve oss inblick i de invandrades ömkliga blottställdhet, i deras förhållande till hvarandra och till svenskarna, på hvilkas mark de ofta olofligt inkräktade, fällde skog och svedde. Berättelserna om invandringen visade sig emellertid för det mesta vara lokaliserade, likheten mellan dem tydde på ett merendels gemensamt ursprung, fastän de nu inhämtats på olika platser. En snabb omvandling af sägenmotiven hade ägt rum. Många platser hade fått namn efter invandrade finnar, men mångenstädes nämnde traditionen olika namn på den första bebyggaren. Enligt sägnen brukade två eller tre finnar, ofta bröder, slå sig ned på ett visst område och vid besök hos hvarandra plägade ibland hända, att de blefvo oense och råkade i tvekamp om förmenta rättigheter, som gällde jakt, svedjning och dylikt. Detta förhållande upprepade sig längre fram byalagen emellan. Slagsmålen blefvo kollektiva. Den lokala traditionen visade en utpräglad partiskhet till förmån för den eller de af de stridande, som representerade släktstammen eller åtminstone trakten. Den finske kolonisten reste enligt sägnerna först ensam öfver till Sverige för att utse en lämplig plats och samla förråd. Sedermera hämtade han den öfriga familjen efter. Därefter gafs en historisk öfversikt öfver invandringen, stödd på utdrag af domstolsprotokoll för tiden 1629—1725.

En historia om den beryktade trollkarlen och svedjaren Häkkinen föredrogs sedan såsom särskildt belysande för skogsfällningen och svedjningen i forna tider samt för sena efterkommandes uppfattning om sagofäderna. Därefter följde en mera ingående skildring af svedjningen, grundad på resultaten af föreläsarens egna undersökningar. Fallhuggningen verkställdes ena sommaren; nästa sommar, så snart riset var torrt, brändes fallet eller hoggstret, som det kallades. Det afbrända området, svedjan, besåddes med råg och kringgårdades. Tredje året skördades rågen med handskärar, torkades på hängor ute i det fria eller i provisoriskt uppförda rior, beroende på väder-

leken, och urgjordes i gropar i marken, pornor, eller väggslogs inne i rian. Svedjningen hade nu i det närmaste upphört. Egendomligt nog vore den för närvarande allmänne inom svenskbygderna intill finnskogen.

I sammanhang med skildringen af de för torkning af rågen afsedda riorna, hvilka äfven användes till boningshus och badstuga, redogjordes för finnarnas äldsta bostadsförhållanden, och genom skioptikonbilder visades pörtets utveckling från ursprungstyperna till de högsta formerna med s. k. svenskstuga i ena änden. Fyra utpräglade typer funnes. Den successiva förändringen af pörtets plan visade en påfallande likhet med den, som svenskstugan under sin utveckling genomgått. Därefter skildrades rökstugornas inredning och möblering, sofplatser, belysning, uppvärmning, renlighetsförhållanden med mera. Som åskådningsmaterial visades ytterligare flera skioptikonbilder och demonstrerades diverse husgeråd och redskap från den stora invandringens dagar till våra. Talaren redogjorde därefter för gårdens öfriga byggnader, kokhusen, hvari maten lagades sommartiden, bodarna eller harburen samt badstugorna. Olika typer af dessa visades genom skioptikonet. De gamla badstubaden, som numera i det närmaste försvunnit, beskrefvos enligt talarens egna iakttagelser noggrant och jämfördes med de ofta vilseledande turistskildringarna. Under svettbadet brukade gubbarna raka sig utan tillhjälp af tvål och spegel. De gamles renlighetssinne, särskildt med hänsyn till seden att ta badstudad, hade varit större än deras efterkommandes. Men om det berott på medvetna renlighetshänsyn eller på en instinktiv renlighetsdrift eller på ett begär till den stimulans, som onekligen ligger i badstubadet, vore svårt att afgöra.

För värmlandsfinnarnas jakt och fiske redogjordes därefter. Den rent folkloristiska sidan af saken, d. v. s. forntroen beträffande jakt- och fiske-lyckan m. m., berördes flyktigt; särskildt riktades uppmärksamheten på upptäckten af några hit hörande redskap af äkta finskt ursprung, som nu funnes i Nordiska Museets samlingar.

Åkerbruket, som under första tiden spelat en ytterst ringa roll, hade senare utvecklats sig betydligt i den mån skogen uthuggits och bränts, så att det nu utgjorde hufvudnäringen. I föredraget redogjordes för de gamla finnarnas primitiva åkerbruksmetoder och deras jordbruksredskap. En finn-plog demonstrerades äfven. Berättelser om jordbrukets uppkomst samt om införandet af de olika sädeslagen anfördes. I sammanhang med redogörelsen för skörden berördes den primitiva kvarnindustrien. Handkvarnar och skvalt-kvarnar voro ännu tillfälligtvis i bruk.

Föredraget afslutades med en blick på de gamla värmlandsfinnarnas andliga kultur och moraliska ståndpunkt med utgång från de enda dokument, som belysa dessa förhållanden, nämligen domstolsprotokollen. Dessa vore emellertid något ensidiga, i det de endast berörde de dåliga sidorna. De enda goda slutsatser, man af dessa kunde draga, vore att vederbörande sällan

blifvit ådömda straff för vissa annars vanliga förseelser. Eljest framginge, att de varit hetsiga, hämndgiriga och vårdslösa i kyrkliga angelägenheter. Vid personlig beröring hade talaren funnit dem ärliga, tillmötesgående och gästfria samt för det mesta beskedliga äfven under rusets inflytande.

Finska språket, numera stadt i utdöende, talades fortfarande i norra Östmark, Nyskoga, delar af Hvitsand och södra Finnskoga.

Till sist framhölls betydelsen af de inom olika trakter af vårt land gjorda forskningarna. Med dessas tillhjälp skulle man snart tämligen noggrannt kunna bestämma den finska invandringens omfattning i stort samt få den därmed sammanhängande kulturen rikt och allsidigt belyst.

Kvällssammanträdet inleddes med ett föredrag af herr SALIN om *arkeologi och religionsforskning*. Talaren begränsade sitt ämne genom att från början afskilja allt, som rörde klassisk arkeologi, och höll sig uteslutande till den förhistoriska jämförande fornforskningen. Han genomgick till en början de lösa fornsaker och bildframställningar, som af arkeologerna blifvit bestämda till viss tid och hvilka belysa respektive tiders religiösa förhållanden. Sådana voro t. ex. torshammaren, guldbrakteaterna, hällristningsguden, symboliska yxor m. m., och talaren framhöll därefter, att en än större betydelse kunde tilläggas de fasta forn lämningarna i detta afseende, framför allt grafvarna. Under forntiden antingen begrof man de döda i jorden eller brände man dem; det förra sättet vore det äldre. Men en tid hade funnits, då man ej bekymrade sig om de döda. Första bevis på att man ägnade någon omsorg åt den döda kroppen torde vara, att försök gjordes till kroppens skyddande genom en stensättning eller dylikt. Under sen palæolitisk tid anses de första grafvarna vara tillkomna.

Den jämförande religionsforskningen sysselsatte sig mycket med naturfolken, men man bör därvid alltid ihågkomma, såväl att naturfolken hade en lång utveckling bakom sig, att de ej alltid voro så primitiva i sin uppfattning som ock att, när det gäller de europeiska religionerna, man bör hålla sig så vidt möjligt är inom den europeiska kulturgruppen och dess rötter i Asien och Afrika. Emellertid gifva åtskilliga direkta iakttagelser vid handen, att vissa lager i religionsutvecklingen sträcka sig i samma lagerföljd så godt som öfver hela jorden. En sådan är uppfattningen, att den människan omgifvande naturen är utrustad med samma egenskaper som hon själf. Från detta stadium härleder sig en del oförnuftiga bruk, som lefva kvar än i dag. Under detta stadium inträffar, att människan anser, att det finnes något inom henne, som visserligen är en del af henne själf men likväl kan skiljas från kroppen. Vi ha intet namn för detta; man brukar kalla det själ, ehuru det alldeles ej sammanfaller med detta ords moderna betydelse. Detta något fortlefde äfven efter döden och likt allt mänskligt kunde det gagna eller skada. Man måste alltså stå väl med detta något, »själen». Kroppen, »själens» bostad, måste där-

för skyddas och offer bringas åt »själen». Den omgivande naturen hade äfven sin »själ». Inom hela religionshistorien är väl intet steg i utvecklingen vikti- gare än detta. Ur detta frö spirar sedan upp religionens träd, som skuggar öfver hela världen. Skyddandet af den döda kroppen skedde tidigast genom en stensättning kring densamma i förening med dess nedgräfvande eller jords uppkastande däröfver. Men detta inträffar först under sen palæolitisk tid, och det är således redan under denna synnerligen långt aflägsna tid, som tanken på »själens» fortvaro efter döden uppstått. Arkeologien har här gifvit religionsvetenskapen en god handräckning, i det den visar, till hvilket verkligt primitivt kulturstadium denna föreställning om själen går tillbaka.

Efter föredraget yttrade sig hrr Hermelin, Lundell, Hammarstedt, Levi Johansson och Arne.

Herr VON SYDOW lämnade därefter en del uppgifter om *folksage- forskningens metoder*. Folksagan vore, ansåg talaren, värd ett särskildt studium och behandling af specialister. Med folksagan menade talaren en folklig prosadikt, som i främsta rummet afsågo att roa. En folksägen menade däremot, att det vore sanning, hvad den hade att förtälja. Den är af mera lokal natur, men följer eljest samma lagar som sagan. De första, som upptogo folksagan till vetenskaplig bearbetning, voro bröderna Grimm, hvilkas samling kunde betraktas som klassisk. De upptäckte ock de olika förekomsterna af samma sagor och insågo, att de voro identiska. De begingo däremot ett fel, då de trodde, att sagorna voro lämningar af en i olika länder gemensam indoeuropeisk mytologi. Denna tro hade länge lefvat kvar. Det andra stora namnet på detta forskningsområde var Teodor Benfey, hvilken i sagan såg en prosadikt, som afsåg att undervisa. Han uppställde teorien, att sagorna haft ett gemensamt urhem, hvilket han förlade till Indien. Man kan dock ej, såsom denne forskare, tillämpa en historisk metod på sagodiktningens område.

Den engelska antropologskolan såg i sagorna etnologiska dokument och höllo före, att sagornas afsikt var att tydliggöra de primitiva idéerna hos folken. Då episod efter episod stämde i de olika ländernas sagor, antogo de, att de voro analoga och ej identiska. En verkligt sund forskningsmetod funne man först hos finnarna, hvilka lyckades komma under fund med de af dem under- sökta sagornas ursprung och vandring. Det är på denna väg man måste fortsätta: att systematiskt ordna sagorna i släkten och arter, att klargöra hvad som hör till en viss sagoart och hvad som kommit in genom hybridi- sering med besläktade arter, att jämföra de olika varianterna och sålunda fastställa vandringsvägarna och hemlandet. Först därefter kan man i sagorna med utsikt till framgång söka etniskt material.

Äfven i detta ämne uppstod en stunds diskussion.

Efter föredraget togo de närvarande i betraktande en utställd samling af svenska högtidsbröd, särskildt julbröd, hvilken i korthet demonstrerades af

hr HAMMARSTEDT, som inledningsvis framhöll, att äfven för den andliga folklifsforskningen samlingar af handgripliga föremål äro af betydelse.

Onsdagens förhandlingar inleddes med ett föredrag af herr NILS ANDERSSON om *samladet och upptecknandet af folkmelodier*.

Folkdiktningen i toner är en särart af folklig kultur i vårt land, som man vid ett tillfälle som detta ej finge förbigå. Förstörelsen af de gamla melodierna ginge tyvärr raskt. Bäst hade de bevarats i aflägsna landsändar. Ännu på 1860-talet lefde låtarna kvar äfven i det af den banala nya musiken först angripna Skåne, där numera ungdomen ej förstode föräldrarnas vismelodier.

I Dalarna, Hälsingland och Jämtland ha de gamla melodierna längst fortlefvat. Ursprungligen hade vårt land det största och vackraste förrådet af folkmusik i Europa. De af Zorn igångsatta spelmanstäffingarna vore man stor tack skyldig. »Dragspelsgnället» var lyckligtvis kväfdt hos folket; att den s. k. societeten hölle på med det ännu gjorde mindre skada.

När man skall söka melodier, skall man vända sig till spelmännen själfva, framhöll talaren. I Skåne hade man lyckats samla inemot 1,000 verkliga låtar, 200 vismelodier och en del låtar af modernare ursprung. Öland och Blekinge hade föga att visa upp. På Gotland hade folkmusiken ständigt omhuldats och cirka 800 melodier hade samlats där. I Småland påginge f. n. en insamling, och i Halland vore redan mycket samladt, hvaremot i Östergötland finnes mycket ogjordt i detta hänseende. I Värmland och Dalsland hade talaren lyckats komma öfver ett par hundra. I Uppland och Södermanland vore likaledes mycket samladt. Från Dalarna hade tal. 700 låtar, från Jämtland 700 och från Hälsingland ett par hundra. På vissa håll hade dock blott spillrorna räddats. Då de gamla spelmännen snart vore utdöda, vore tiden dyrbar.

De ännu utforskade landsdelarna borde genomforskas. I all synnerhet borde man uppsöka vallåtarna, hvilka kanske vore det mest intressanta vi ha, källan till vårt folks musik. Gånglåtarna och långdanslåtarna vore ytterligt intressanta, ofta af uråldrig art. I polskorna hade vårt folks musiklif nått sin höjd. Inalles ha vi ungefär 5,000 olika melodier i vårt land.

Uppteckningen af en spelmans repertoar borde ske synnerligen omsorgsfullt. Grepp, spelsätt, det gängse namnet för låten, de sägner, som äro förknippade med låtarna och dylikt borde upptecknas. Äfven varianter borde samlas.

Så borde materialet från hela landet sammanföras och bearbetas. Alla för saken intresserade borde kunna enas om att samarbeta. Ett anslag för publicerandet skulle väl ej vara omöjligt att erhålla, då saken vore en nationell angelägenhet.

Efter föredraget erhöi herr Lundell ordet. En sida finge man ej förbise, framhöi talaren, och det vore att ej glömma utforska, hur vårt folks musiklif för närvarande gestaltar sig, hvilket vore af intresse ur etnografisk synpunkt. Hvad publicerandet af melodierna anginge, ställde sig den saken tyvärr mycket dyrbar. Utgifvandet af omkring 5,000 melodier i värdigt skick skulle draga en kostnad af 20- å 30,000 kr. Men däraf finge man icke låta sig afskräckas, i synnerhet som utgifvandet skulle i hög grad befordra insamlingen. Det vore synnerligen lyckligt, om detta möte kunde vidtaga åtgärder för att åstadkomma en monumental publicering af låtarna. Ett samarbete med Finland, där ett insamlingsarbete påginge, vore önskvärdt.

I diskussionen deltogo dessutom föredraganden, hrr Erdmann, Lampa och Hermelin.

Mötet gjorde följande af professor Lundell formulerade uttalande:

Första mötet för svensk folkkunskap uttalar, att mötet finner det ur vetenskapligt-etnografiskt och nationellt-musikaliskt intresse synnerligen önskvärdt att under den närmaste tiden uppteckningar af folkartade melodier må med största möjliga ifver bedrifvas. Mötet finner likaså önskvärdt, att under den närmaste tiden en stor central samling af svenska folkmelodier må komma till stånd. Mötet ansluter sig till de af inledaren angifna principerna för uppteckningen af melodier.

Vidare beslöt mötet att tillsätta en kommité på fem personer för att vidtaga de åtgärder, som i angifvet syfte äro nödiga (se sid. 189).

Herr LÄFFLER föreläste om *den äldsta svenska uppteckningen af svensk folkdiktning*.

Det var vissa delar af Gutasagan, Gottlands historia, som härmed afsågs. Föredragaren redogjorde för de olika sägnerna, som ingå i bihanget till Gutasagan, och de olika uppfattningarna af dessa och sökte visa, att sägnens författare sammanställt olika källor om samma sak. Slutligen öfvergick föredraganden till frågan om, när dessa sägner och Gutasagan upptecknats i skrift och ansåg, att detta skett i första fjärdedelen af 1200-talet. Han framkastade därvid den hypotesen, att ärkebiskop Andreas Suneson i Lund varit upphofvet till dessa traditioners upptecknande vid sitt besök på Gottland 1207.

Efter en kort frukostrast återupptogos förhandlingarna kl. 1, hvarvid herr AXEL NILSSON talade om *knutar å blockhus i Sverige*.

Talaren började med att demonstrera de enklaste konstruktionerna samt följde utvecklingen af knutsammanfogningarna. Den numera vanligaste knuten i Sverige vore af rätt primitiv karaktär. Den bunde dåligt och skyddade knappt mot vind och regn. En del förändringar hade därför genomförts och äfven kommit i bruk så godt som öfver hela vårt land. Den serie af knutvarianter, som förekomme i Sverige, vore rätt egenartad för landet. Slätknutarna voro ofta afsågade vanliga knutar, men äfven här hade konstruktioner af ej sällan

stor fullkomning åstadkommits. Att sådana utmärkta knutar kommit till stånd hade berott på klimatet och behovet att skydda sig mot kölden. På Alpernas södra sida, där det gällt att skydda sig mot de starka vindarna, hade t. ex. en helt annan konstruktion af knutarna under årens lopp uppstått. En mängd teckningar samt ett flertal modeller af knutar belyste föredraget.

Herr ARENANDER föredrog *om den Stridsbergiska tröskmetoden och dess inflytande på log- och ladubyggandet i Norrland.*

Den, som för helt kort tid sedan besökte Norrland, fann då, att säden, d. v. s. kornet, där tröskades på annat sätt än i södra och mellersta Sverige, nämligen i s. k. »rundlogar» (fyrkantiga eller 8-kantiga) medelst en konisk med trädubbar försedd vält, som drogs af en häst. Äfven fanns där ända till in på de senaste årtiondena en slags »långlogar», där tröskningen verkställdes med en tröskvagn med två à tre trävältar med dubbar fästade i en ram. Denna vagn kördes fram och tillbaka utan att vändas, hvarför skaklarna ömsevis fästes i den ena och i den andra änden. Äfven funnos järnvagnar för långlogar med 18—24 hjul. Då vid denna tröskmetod hästen går i säden, och tröskningen sker genom vagn såsom än i dag i Österlandet, så kunde det ligga nära till hands att förmoda, att det var någon gammal, från Österlandet hämtad metod, som bibehållit sig i Norrland. Så är dock icke förhållandet. — Säkert är, att densamma infördes och spriddes i Norrland efter år 1735 af en lektor L. M. Stridsberg (f. 1696, † 1771) i Hernösand. Hvarifrån han fått idén är obekant. Denna metod spriddes hufvudsakligen genom prästerna, som den tiden voro stora jordbrukare, från och med Gäfleborgs län genom hela Norrland. Genom de stort utrymme kräfvande tröskvagnarna, isynnerhet långlogvagnarna, blef det nödvändigt att utvidga de förut små slagtrösklogarna. Tröskklogen byggdes först öppen utanför kornladan, men inbyggdes sedan helt och hållet, så att densamma blef mycket lång. I samma länga indrogos därför stundom ladugård och stall. För att minska utrymmet byggdes sedan logarna fyrkantiga i två våningar, af hvilka den öfre användes till tröskning.

Genom denna tröskningsmetods införande utträngdes den gamla tidsödande slagtröskningen och, som vi sett, omvandlades hela logbyggnadsättet. Den tid, som man emellertid härigenom fick öfrig, användes i Gäfleborgs och Västernorrlands län framförallt till linodling och linnelöjd, som därför just uppblomstrade i samband härmed.

Herr BROR SCHNITTGER lämnade sedan några meddelanden om *nyupptäckta hållristningar i Nordskåne.*

Hösten 1906 upptäckte landtbrukaren Per Johnsson en hållristning å gården Frännarps ägor, Gryts socken, Östra Göinge härad. Vid den undersökning af dessa, som föredraganden innevarande sommar företagit för Vitterhetsakademien, framgick följande:

Hällristningen består, förutom af några fristående hjul och älfkvarnar, af ett dussintal vagnar, som alla äro riktade åt nordväst. De äro å den åt detta håll svagt lutande gneishällan inhuggna i fågelperspektiv, utom hjulen och dragarna, som äro sedda från sidan. Af vissa detaljer i förspänningen synes det framgå, att dragarna äro dels oxar, dels hästar. Figurerna äro ungefär 1 m. stora.

Efter de trenne föredragen förekom en kort diskussion mellan hrr Arne, Montelius, Karlin, Ankarcrona och Hammarstedt.

Aftonens sammanträde begynte med ett med skioptikonbilder illustrerad föredrag af herr JANSE om *våra kyrkliga medeltidsminnens kulturhistoriska betydelse*.

Genom förre riksantikvarien Hans Hildebrands stora arbete »Sveriges Medeltid» har kunskapen om och intresset för medeltidens kulturutveckling tagit fart.

De medeltida kulturförhållandena studeras ej längre enbart vid museerna utan finnas numera för ämnet intresserade lärarkrafter i Uppsala, Lund och Göteborg. — Afsikten med ifrågavarande föredrag vore att genom en del bilder gifva de närvarande en föreställning om betydelsen af några bland de mera märkliga grupperna af kyrkliga fornminnen med nordisk karaktär.

En sådan särskildt i vissa landskap rikt företrädd grupp äro kyrkdörrar med järnbeslag. Föredragaren visade och sökte tyda bildframställningarna å kyrkdörrar från Rogslösa och Väfersunda i Östergötland, från Näsby i Småland och Björkesta i Västmanland m. fl. En annan såsom »dokument» också i hög grad märklig grupp medeltida fornminnen voro de svenska dopfuntarna. På många håll finnas nämligen kyrkans äldsta med symboliska bildframställningar rikt ornerade dopfunt ännu i behåll. Sverige är kanske i detta afseende rikare än något annat land. Norumsfunten t. ex. visade Gunnar i ormgruppen, dopfunten från Gistad i Östergötland med österländskt inflytande (möjligen öfver Italien) var tillverkad på Gottland omkring år 1200 och hade sannolikt kort därefter förvärfvats af kyrkan o. s. v.

Talaren hade vidare sammanställt olika Kristus- och Mariabilder till serier för att visa, huru dessa förändrades under århundradena allt efter de olika tidernas uppfattning, och huru dessa ofta defekta och föraktade gamla bilder kunde erbjuda ett högst viktigt material till förståelsen af våra förfäder och deras uppfattning.

Efter föredragets slut företogs till detta sammanträde uppskjutna *val*.

Till kommitterade för upprättande af formulär till ledning vid insamlandet af folkloristiskt material utsågos hrr Lundell, Hammarstedt och von Sydow.

Den på f. m. beslutade femmannakommissionen för våra allmogelåtar fick följande sammansättning: häradshöfding N. Andersson, artisten Anders Zorn, dr B. Salin, sammankallande, konsertmästare L. J. Zetterqvist och rektor R. Steffen.

Kommissionen fick rätt dels att handla i mötets namn, dels att vid behof kalla personer som ledamöter.

Beslöts att möten för svensk folkkunskap skulle hållas hvar tredje år, och att nästa möte skulle äga rum i Lund 1911.

Herr Erdmann uttryckte i samband därmed den förhoppningen, att kongresserna äfven i framtiden måtte ha samma svenska karaktär som denna första nu snart afslutade.

De tre inbjudarna, dr Salin, riksantikvarien Montelius och dr Hammarstedt kvarstå som fast styrelse. Till styrelse för Lundamötet utsågos professor Axel Kock, intendenten G. Karlin, dr O. Rydbeck och landsarkivarien L. Weibull.

Därefter upptogs till behandling frågan om *de folkloristiska samlingarnas centralisation*. Diskussionen härom inleddes med ett kort anförande af herr LUNDELL med anledning af några uttalanden af herr Hammarstedt i hans föredrag första mötesdagen.

Herr HAMMARSTEDT fick nu närmare bestämma, hvad han menade med en centralisation af materialet för svensk folklifsforskning. Hänvisande till hvad han redan i sitt föredrag sagt, framhöll han, att vid sidan af den centralsamling af föremål, som redan finnes i Nordiska Museet, en arkivalisk centralsamling i ord och bild borde bildas för vårt folks kultur. Denna centralisering vore icke liktydig med monopolisering. Likasom provinsmuseer existera och böra existera vid sidan af centralmuseer, skulle provinsarkiv och andra arkiv fortfarande behålla sina handskrifter i svensk folkkänedom och kulturhistoria i okvald besittning: centralarkivet skulle blott sättas i tillfälle att taga afskrifter och kopior. Endast genom ett sådant sammanförande af materialet kunde ett ändamålsenligt och samtidigt äfven ett systematiskt ordnande af detsamma komma till stånd. Centralarkivet borde stå i förbindelse med ett godt — speciellt etnografiskt och kulturhistoriskt — bibliotek. Då vidare för folklifsforskningen samlingar af föremål, som belysa icke blott den materiella kulturen utan äfven den andliga finnas och allt mer i Nordiska Museet hopbringas — talaren hade vid förevisandet af svenska högtidsbröd företett en grupp af det senare slaget — borde arkivet förvaras där sådana samlingar samtidigt stode den studerande till buds. Ett hufvudvillkor vore slutligen, att detta centralarkiv vore lätt tillgängligt för såväl inhemska som utländska vetenskapsmän och forskare. Utgående från dessa förutsättningar föreslog talaren Stockholm och Nordiska Museet.

Herr LUNDELL ville framför allt påyrka införandet af noggrann registrering af de olika folkloristiska samlingarna i olika delar af landet och att afskrifter af registratur skulle utbytas mellan samlingarna, till dess man kom så långt, att man kunde få dem tryckta. — Om Nordiska Museet äfven kunde exciperera tidningslitteraturen ej blott den för hvar dag utkommande utan ock de mängder, som förvaras å bibliotekens vindar, vore det för forskningen ett mycket godt arbete, ty där förekomma ofta synnerligt goda folkloristiska bidrag. — En central tidskrift sådan som dr Hammarstedt i sitt föredrag första dagen förordat torde ej för närvarande vara af behovet påkallad, då ju redan flere facktidsskrifter finnes, däremot vore det af största vikt och betydelse, att medel ställdes till förfogande för offentliggörande i tryck af stora systematiska samlingar såväl bland det som nu redan finnes i de folkloristiska arkiven som ock af det som komme att dit samlas.

Hr SALIN ansåg, att man närmast hade att diskutera, hvart man skulle förlägga centralsamlingar för det material, som genom organiseradt arbete ute i bygderna ännu kunde insamlas. Materialet hölle nämligen på att dö ut. Därför vore det synnerligen viktigt, att så mycket som möjligt skyndsamt inbärgades. Om man kunde enas om en enda centralsamling eller ej, vore af mindre betydelse, om man blott kunde komma öfverens om att till ett centralställe meddela det som inom olika orter vore samladt.

Hr LEWENHAUPT framhöll behovet af registratur, likaså hr KARLIN, som äfven föreslog, att mötet skulle göra ett uttalande om ansenligt ökade anslag till tidskriften Svenska landsmål och svenskt folklif, så att man i denna skulle kunna få betydligt mer tryckt än hvad nu är möjligt.

Hr JOHANSSON kunde ej underlåta att framhålla, att museerna väl ej endast vore till för vetenskapen och de utländska turisterna. Vårt folk tyckte om att i provinsmuseerna se sina gamla saker, och det skulle ej så villigt lämna ifrån sig sina skatter, när dessa skickades till Stockholm. En sådan erfarenhet hade talaren från sina insamlingsbesök. Vidare framhölls behovet af att i tryck i billiga upplagor göra sägnerna tillgängliga för folket själf, som hyste brinnande intresse härför.

Hr HAMMARSTEDT begärde att först än en gång få eftertryckligen betona, att han med centralisation icke afsett något upphäfvande af annans äganderätt. Vidare ville han framhålla, att centralarkivet ingalunda skulle ligga inlåst och dödt. Tvärtom vore det just afsikten, att det svenska folket därigenom skulle omsider komma i full besittning af sin fornärfda egendom af forntidsminnen, dikt och föreställning. En viktig sak, för hvilken ett centralarkiv nästan utgjorde ett villkor, vore att omfattande arbeten i inhemsk folkkänedom, liknande dem man i andra land redan åstadkommit, omsider äfven hos oss såge dagen. Beträffande sitt förslag om en central facktidsskrift för svensk folkkänedom ville talaren efter hvad som sagts ej längre vidhålla

något yrkande. Mot Landsmålsföreningarnas tidskrift kunde han dock icke återhålla den anmärkningen, att det språkvetenskapliga elementet däri utgjorde en för etnografen allt för öfvervägande och tyngande del, hvilken borde skiljas från det rent etnografiska materialet.

Dessutom yttrade sig hrr Hermelin, Hallström, Flentzberg och v. Sydow.

Hr SALIN avslutade den långvariga diskussionen, i det han med anledning af den under diskussionen mer än en gång framskyntande åsikten, att centralisering vore af ondo, framhöll, att centralisering var absolut nödvändig för att bringa forskningen, det vill här säga vetandet om vårt eget folk framåt. Öfverfördt på våra museala förhållanden, betydde detta, att provinsmuseerna hade sin stora betydelse och uppgift i att rädda sin orts kulturhistoriska föremål, under det centralsamlingarna hämtade sitt material från hela landet och genom dess bearbetande bragte forskningen framåt, hvilka framsteg sedan ej minst återverkade på provinsmuseerna.

Det af mötet beslutade offentliga uttalandet till förmån för landsmålstidskriften har af mötets fasta styrelse gifvits följande form:

På samma gång första mötet för svensk folkkunskap uttalar sin djupa tacksamhet till professor J. A. Lundell för det gagn han genom ett trettioårigt redigerande af tidskriften »Svenska landsmål och svenskt folkliif» gjort vetenskapen och kändedomen om det svenska folket, anser mötet sig äfven böra på det varmaste anbefalla den nämnda tidskriften till vederbörande statsmaktens benägna omhuldande. Det omfång tidskriften nu har, tillåter ej offentliggörandet af en hel del för kändedomen om svenska folket betydelsefulla manuskript, som redan nu ligga hos redaktionen och som enligt redaktörens uppgift skulle utfylla tidskriften, med det omfång den nu har, under de närmaste 12 åren. Att ett viktigt material får ligga så länge svåråtkomligt är en ren förlust, då man betänker, att ett folks kunskap om sig själf är af sådan vikt och betydelse för det nationella själfmedvetandet, att den icke torde kunna öfverskattas.

Kongressens avslutning fick en högtidlig och stämmingsfull karaktär.

Herr Salin tackade å inbjudarnas vägnar för tillslutningen och intresset. Han hoppades på rik frukt för forskningen och riktade särskildt tack till föredragshållarna. Som ett sista ord till alla och enhvar ville talaren säga, att folkkunskapen hade många grenar utom de nu berörda. Det gällde att tillgodose dem alla. Mätte hvar och en draga sitt strå till stacken, och redan nästa kongress skulle uppvisa vackra framsteg.

Såsom ålderspresident uttryckte frih. Hermelin kongressens varma tack till ordinarie ordföranden, riksantikvarien Montelius — »han sitter högst som arkeolog, därför ser han som Odins korp skarpt, klart och långt». Vidare

tackade han vice ordföranden och värden på stället, dr Salin, för hans nit och outtröttliga arbete. Han aftackade mötets sekreterare och riktade därpå några erkänslans ord till ett par närvarande pressrepresentanter för den gynnande uppmärksamhet pressen visat kongressens arbete och för mönstergilla redogörelser. Till sist utbragte han »ett svenskt hurra för den första svenska kongressen för folkkunskap», hvori alla ljudligen instämde.

Herr Lundell ville icke, att man skulle åtskiljas utan att först bringa i hågkomst namnet Artur Hazelius. Hade icke han funnits och varit den han var, så hade icke detta möte varit och långt mindre kunnat samlas i detta monument af svensk storgulen dådkraft. »Må vi tillönska hvarandra att söka efterlikna denne den svenska folkforskningens heros!»

Sedan den äldste närvarande stockholmarens öfverdirektör Karl Sidenbladh bragt dem, som leda Nordiska Museet, och dem, som arbeta i detsamma, mötets erkänsla, föll vid 10-tiden klubban för den första svenska folkkunskapskongressen under rådande andaktsfull stillhet. Det intrycket gjorde sig gällande, att det var ett för den svenska folkforskningen högst betydelsefullt klubbslag, detta som nu ekade mot Nordiska Museets väggar — ett insegel på ett väl börjad godt verk och det löftesrika anslaget till dess framgångsrika fullföljd.

Deltagarne voro senare på aftonen samlade till ett enkelt samkväm å restaurant Riche.

Intendenten Karlin, dr Lampa och folkskollärare Levi Johansson föredrogo därunder, hvar och en på sin dialekt, kulturhistoriskt intressanta skildringar, hvarjämte häradschefing Nils Andersson sörjde för den musikaliska delen af aftonens nöje.

På ett till mötet ingånget, något försenadt telegram:

Våra hjärtligaste lyckönskningar till arbetet för Sveriges folkminnen.

Kaarle Krohn, Evald Tang Kristensen, Axel Olrik,

afsände ordföranden följande svar:

Docenten Axel Olrik, Universitetet, Köpenhamn. Till Kaarle Krohn, Evald Tang Kristensen, Axel Olrik bringar första mötet för svensk folkkunskap ett hjärtligt tack, i hopp att dess arbete skall gagna, näst vårt eget land, hela den nordiska folkforskningen.

Montelius, ordförande.

Under mötet utdelades af professor J. A. Lundell: *Landsmålstidskriften 1878—1908*, Register, Uppsala 1908, och af lektor E. O. Arenander: *Kortfattad beskrifning af gamla ångermanländska ekonomibyggnader och jordbruksredskap*, Uppsala 1906.

En del af föredragshållarne hafva själfva refererat sina föredrag.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsafgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsafgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsafgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot såväl stiftande som ständig erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museet samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru, syskon eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsafgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock den 15 dec.—midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm. Allm. Telefon 4. Riks Telefon 398.

Gåfvor till Nordiska Museet emottagas med tacksamhet. Från landsorten insändas de under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid hvarje föremål höra fyndort och gifvarens namn, titel och adress samt i öfrigt hvarje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angifvas.

Fotografer! Fotografier af kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, eldstäder, husgeråd, utöfvandet af landtliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet af Nordiska Museet.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Den utdelas gratis till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.